

állatvilág

FÁNK-MTTM

2025. március-április • XII. évfolyam, 2. szám M A G A Z I N

BOSZORKÁNYOS ÁLLATOK

NYOLCLÁBÚ ALBÉRLŐ

TÜSKÉSKEZŰ ÁLFARKASPÓK

VADON A VÁSZNON

BOROS ZOLTÁN MŰVÉSZETE

**A MEDVE
NEM JÁTÉK**

DR. S. O. S.

ÉVES ELŐFIZETŐKNEK: 695 FT 895 FT

20,5 LEI
5,27 EUR

9 772064 517008 25002

ŐSLÉNY KÖRÚT 16.

2025. február 14. - március 30.

IMMERZÍV DÍNÓÉLMÉNY A BIODÓMBAN

ÉLETNAGYSÁGÚ SZOBROK /// VR-KALANDOK

TEMATIKUS FILMVETÍTÉSEK /// TUDOMÁNYOS ELŐADÁSOK

DÍNÓJELMEZES ANIMÁTOROK

AMIKOR AZ IDŐ CENZÚRÁZ

Úgy vélem, mindenki megtapasztalta már, hogy az emlékek az idő múlásával nem csupán megfakulnak, eltűnnek, hanem olykor, mondhatjuk így is, kiszíneződnek. Sőt, előfordul, hogy teljesen másra emlékezünk, mint ami valójában megtörtént.

Arra, hogy az emlékeink ne „alakuljanak át” vagy ne vesszenek el végleg, egyetlen orvosság létezik: naplót kell vezetni. A napló segítségével sok jeles írónak sikerült kifognia az idő cenzúráján: Puskin, Márai, Széchenyi István, Karinthy Ferenc – hogy csak néhány ismert nevet említsek. Vagy nézzük az állattan nagyjait: Schmidt Egon részletesen feljegyezte a természetben észlelt megfigyeléseit, és hasonlóképpen járt el Herman Ottó is. Ők a naplójukra támaszkodtak, amikor cikkeket vagy könyveket írtak. Széchenyi Zsigmond és Anghi Csaba egyszerre több naplót is vezetett, más-más tartalommal. Bár nem merném magam a fentebb felsoroltak egyikéhez sem hasonlítani, egyben azért biztosan megegyezünk: én is vezetek naplót. Több mint negyven éve. Rögvest bevallom, nem „igazit”, amelybe rendszeresen bejegyzem, mi történt aznap, hanem egy

szakmait. Azokat a történéseket jegyzem le, amelyek a természethez, az állatokhoz valamiképpen kötődnek. A naplóírást mindenkinek csak ajánlani tudom! Ma már teljesen mindegy, hogy az emlékek papíron vagy digitális formában őrződnek meg, a lényeg, hogy megmaradjanak, mégpedig úgy, ahogyan valóban megtörténtek.

A fenti gondolatok egy könyv kapcsán jutottak eszembe. Egy remekül megírt életrajzot olvastam a minap, az egyik legnagyobb és legismertebb ornitológusunk élettörténetét. A kötet főszereplője nem írt rendszeresen naplót, így a szerzőnek apró, innen-onnan összeszedett mozaikokból kellett gazdálkodnia. Alapos és kiváló munkát végzett. Ám mennyivel könnyebb lett volna a dolga, ha könyvének hőse naplót vezet...

KOVÁCS ZSOLT

A Kitaibel Pál Középiskolai Versenyhez kapcsolódó cikkeink:
A böjti réce, Nyolclábú albrő

TARTALOM

A medve nem játék 4

Bálnák nyomában Francia Polinéziában 8

Madeirai madarászat 12

Boszorkányos állatok 16

Legendák lénye 20

Ajánló 21

Hírdzsungel 22

Nyolclábú albrő 24

A böjti réce 27

Az utolsó pillanatban 30

Hazai hírek 34

Fotózz az állatkertben! 36

Hazai kitekintő 39

Nemzetközi ZOO híradó 40

Bagoly a kéményben 42

Hírek a Budapesti Állatkertből 44

Vadon a vásznon 46

Ahol a quokka mosolyog 48

A magyar szürkemarha 50

Félszáz éves magyar fajta 53

Sárgák, feketék és egy kakukktójas 56

„Leopárd” a terráriumban 58

Fotó: Shutterstock

DR. S. O. S. A MEDVE NEM JÁTÉK

2005-ben vagy 2006-ban találkoztam először Tóth Zsolt Marcell-lel, Molnár Attila Dáviddal és a velük dolgozó filmes alkotókkal. Az apropó akkor a szélesszájú orrszarvú vemhessége volt, és Zsolték (vagy ahogy mindenki ismeri őket, TZsM-ék) arra vállalkoztak, hogy megörökítik az egész folyamatot, de közben egy filmet is készítenek az orrszarvúkat veszélyeztető tényezőkről, és arról a munkáról,

amelyet a nemzetközi állatorvos- és kutatócsapat végez ezért vagy inkább ezekért a fajokért.

A közös forgatásokból hamar barátság alakult közöttünk. Nemcsak azért, mert egy korosztályba tartozunk, hanem azért is, mert elég hasonlóan gondolkodunk arról, hogy mit jelent a természet- és az állatvédelem, miközben teljesen más területeken ténykedünk ezekért az állatokért.

Az orrszarvúk kapcsán olyan izgalmas helyszínre is eljutotunk, mint Dél-Afrika, ahol három bika altatása során a német kollégákkal spermát gyűjtöttünk, amelyet aztán behoztunk az európai tenyésztőprogramba. De megfordultunk Borneón is, ahol a világ egyik legritkább orrszarvújával, a szumátrai orrszarvúval foglalkoztunk.

A közös munka közben elég hamar jött az ötlet, hogy mi lenne, ha készítenénk egy sorozatot, amelyben bemutatnánk az állatkerti és vadállatokkal dolgozó állatorvosokat. Ráadásul bár ez ebben a kontextusban tényleg nem volt megtervezve, de eléggé adta magát címnek a nevem, amelyből már önmagában asszociálni lehet a fajmentésre, és időnként mosolyt csal külföldön az emberek arcára, amikor betűzöm, mert nyilván teljesen más-hogy ejtjük a Sós szót magyarul és angolul.

Szóval adott volt az ötlet és jó néhány leforgatott anyag a macskákról, a gorillákról, nagyon tetszett is a filmgyártásról döntő cégeknek, de azután több évig az volt a helyzet, hogy az utolsó, mindent eldöntő pillanatban, amikor a gyártásról és az ahhoz kapcsolódó anyagiakról kellett volna nyilatkozniuk, nemleges lett a végső verdikt.

Már majdnem el is felejtettük ezt az egészet, amikor TZsM-ék egy újabb ötlettel álltak elő: már kb. két éve dolgoztak egy várakról szóló sorozaton Vadon Janival, az ismert rádiós és televíziós műsorvezetővel, és úgy érezték, hogy Jani meg én jó párost alkotnánk a képernyőn.

PRÓBA ÉS SZERENCSE

Megkerestek, és arra jutottunk, hogy teszünk egy próbát. Az állatkerti állatorvoslásban hozzá vagyunk szokva, hogy időnként ki kell állni a kamerák elé, sőt az is megszokott, hogy óriási az érdeklődés ez iránt a szokásostól eltérő állatorvosi tevékenység iránt. Amit viszont mindenkinek tudnia kell, hogy vannak komoly ökol szabályok. Az első, hogy nemcsak mondjuk, hanem valóban nagyon veszélyes fajokkal is dolgozunk. Senkinek sem kell magyarázni, hogy egy idő előtt felébredő oroszlán vagy csimpánz – főleg, hogy bizonyosan nem önszántából látogatta meg az állatorvost – bizony zokon venné a körülötte ügyködők közelségét, és elég komoly károkat okozna bennük. Ezért nagyon nem mindegy, hogy egy ilyen munka során ki hová áll, mit csinál, és hogyan reagál egy-egy nem várt eseményre (ami előbb-utóbb biztosan bekövetkezik).

Zsoltékkal az első pillanatokban kialakult a szükséges összhang. Sok más filmes csapattal ellentétben azonnal tisztelettel és maximális odafigyeléssel fordultak a témához. Elfogadták, hogy egy kényes szituációban nem a rendező vagy az operatőr, hanem a beavatkozást irányító állatorvos a főnök, aminek nagyon egyszerű oka van: a vizsgálatra vagy gyógyításra szoruló páciens, illetve a műveletben részt vevő emberek biztonsága az első. Nagyon nem mindegy, hogy egy-egy ilyen helyzetben ki hová áll, útban van-e, elzár-e egy lehetséges menekülési útvonalat, vagy benyúl-e, mondjuk, egy steril műtési területre. A másik fontos szempont, hogy a legtöbb dolog itt csak egyszer történik meg, nem ismétlődhet, nincs „csapó 2” vagy „csapó X”. Merthogy fontos a gyorsaság, ez is a biztonság része, meg az altatót tartalmazó fecskendő is csak egyszer szokás belőni. TZsM-ék ezt a problé-

mát a gyakorlatban úgy próbálják orvosolni, hogy többnyire két kamera forog, mindegyik más szögből rögzíti az eseményeket, és végül ebből alakul ki a végeredmény.

Ezen előzmények után, amikor Vadon Jani kivételével már nagyjából mindenki ismerte a másik képességeit és határait, vágtunk bele egy újabb „Dr. S. O. S.” próbálkozásba. Janival és a stábbal egy hortobágyi vadlovazáson találkoztunk 2023-ban, ebből egy úgynevezett „pilot” anyag készült, amelybe a filmes döntéshozók beleszerettek. Itt már az is kiderült, hogy Janival jó dolgozni. Ugyan ez számára is új terep volt, de alázattal és tanulni vágyással állt hozzá a témához, miközben elfogadta és betartotta a filmes csapattal már hosszú ideje lefektetett szabályokat.

UTAZIK A JEGESMEDVE

Kezdődhetett az igazi közös munka! Először újragondoltuk, hogy mi a cél, s ebben teljesen szabad kezet kaptam. Igazából ezt nem írtuk le egyértelműen, de a „docu-reality” műfaját követve azt tettük fel, ami valójában is megtörtént. Az egyik szempont a szélesebb közönség oktatása, a másik pedig az események professzionális megörökítése volt. A témák többé-kevésbé adták magukat, mert részben ezeken dolgoztam folyamatosan, másrészt az állatkerti élet is mindig valami újdonsággal vagy megoldásra váró helyzettel állt elő, amelyek egy részét szépen fel lehetett fűzni az egyes adásokra. A megrendelő filmes cég döntése végül egy olyan nyolcrészes sorozat lett, amelynek részeként a 24 perces adásoknak egy 48 perces, a világhálóra készült, egyfajta „podcasttal” kiegészített verziója is elkészült.

Amikor felkérést kaptam, hogy a sorozat készítésének kulisszatitkaiba adjak betekintést, a medvés epizódra esett a választásom. Nemcsak azért, mert nagyon izgalmas állatokról volt szó, hanem azért is, mert ebben az állatkerti fajmentő programokról és a vadonbeli állatorvosi munkáról is szó esett, így teljesebb spektrumról adhattunk képet.

Dr. Sós Endre és Vadon Jani
Fotó: Szabó Gábor

Ebből a részből tudható meg, hogy a budapesti állatkert hosszú évtizedek után miért szüntette meg a jegesmedvetartást. Először a 2000-es évek elején merült fel ez az ötlet, de azután a jegesmedve maradt, történt is kifutófelújítás és -magnagyobbítás, de az egyre szigorodó nemzetközi trendek egyértelműen két utat vázolnak fel: bár a hazai jogszabályoknak továbbra is megfelelőnk, az idő eljárt a budapesti jegesmedvetartás felett, és vagy nagyarányú fejlesztést hajtunk végre, ahol jelentős területet és komoly anyagi forrásokat kell a projekt mellé rendelni, vagy másik fajt tartunk a kifutóban (annak átalakításával vagy anélkül). Végül – maradva a realitásoknál – az utóbbi verzió mellett döntöttünk. A tenyésztéssel történt egyeztetés után egyértelmű volt a nemzetközi szakmabeliek támogatása is, ráadásul egyre többen támadták a fővárosi jegesmedvetartást, elsősorban külföldről, sokszor nagy állatvédő szervezetek bevonásával.

Jegesmedve-altatás

A hosszú előkészítést követően azután eljött a nagy nap. A felelősség tapintható volt, mert a szállítás ugyan relatíve rövidnek ígérkezett (a tenyésztési program Nyíregyházára, az ott épült modern tartóhelyre adta ki a szállítási ajánlást), de ezt úgy szeretnénk volna megoldani, hogy lehetőség szerint ne kelljen elaltatni a Lloyd nevű példányt egy egyszerű beládázáshoz. A filmesek kamerákat szereltek a belsőbe, mi pedig az állatkert túlsó végében, az állatklinikán vártuk, hogy mi történik. Az ápolók – akik a medvével nagyon jó viszonyban voltak – jó szóval és persze finom falatokkal próbálták őt „meggyőzni”, hogy kibírja az utazást egy ládában, ami egy hátulsó láb híján majdnem sikerült is. Fontos volt az illetéktelenek kizárása, amibe ebben a helyzetben az állatorvosok csapata is beletartozott. Végül viszont egyértelművé vált, hogy vagy altatunk, vagy aznap nem lesz medveszállítás. Mivel Lloyd koplalt, ezért erre az eshetőségre is fel voltunk készülve; egy olyan rövid hatású kombinációt használtunk, amely lehetővé tette, hogy biztonságosan megközelítsük őt, különböző mintákat vegyünk le, berakjuk a szállítóládába, és ott fel is ébresszük. Maga a Nyíregyházára tartó, kb. 230 km-es út eseménytelen volt, többször megálltunk ellenőrizni Lloyd állapotát, de az idő is alkalmas volt még erre az akcióra, mert május eleje lévén a kánikula még nem köszöntött be. Mire Sóstóra értünk, Lloyd már ébren volt, és bár kissé kótyagosan, de örömmel foglalta el új helyét. Mi legalább ennyire örültünk, hogy jobb körülmények közé költözhetett.

De a történetnek itt nem volt vége: elkezdődött a régi jegesmedve-kifutó felújítása, modernizálása, több ponton természetesebb felületekkel borítása, illetve egy mászóka behelyezése, amellyel az ide kerülő új faj, a barnamedve számára már alkalmas életfeltételeket lehetett kialakítani. Hargita és Csángó – akik a veresegyházi állatkert segítségével érkeztek hozzánk – pedig egyfajta születésnapi ajándékként, izgatottan vették birtokukba új kifutójukat az állatkert alapításának évfordulóján, augusztus 9-én.

Jegesmedve-szállítás Nyíregyházára

Az új kifutóban

NYAKÖRV A MACKÓN

Az sem volt véletlen, hogy ezt a nagyon izgalmas állatfajt be akartuk mutatni a sorozatban egyrészt az állatkerti események, másrészt a terepi történések kapcsán. Valószínűleg már mindenki hallott róla, hogy a barnamedve egy visszatelepülő állatfajunk, és most már gyakorlatilag folyamatosan jelen van az Északi-középhegységben. A szlovákiai populáció jóvoltából a zöldhatár a medvéknek nem határ, de egyre több jel utal arra, hogy már tartósan itt élő egyedekről is beszélhetünk. Közben a medve-ember kapcsolat nem felhőtlen, a híradások, amelyek elsősorban a faj veszélyességéről szólnak, többnyire nagyon messze vannak a valóságtól. Mi az előzményekkel vágtunk bele a témába: már korábban tervbe volt véve, hogy csatlakozunk dr. Borka-Vitális Levente barátomhoz, ha egy problémás medve befogása vagy valamilyen más, medvével kapcsolatos tevékenység kerül napirendre. Az idő pedig ezt a tervet segítette. Június közepén csörrent a telefonom: Levi volt az, és mondta, hogy Szováta térségében van egy nőstény medve, amelynek a mozgását az ottani kutatók már annyira kiismerték, hogy 2-3 napon belül reális esély van a befogására, a terepi altatására, és egy telemetriás nyakörv felhelyezésére. Mivel az állatok párzási időszaka hamarosan véget ért, ezért sietnünk kellett, és záros határidőn belül oda kellett érünk. Alighogy lettem a telefonszámra, újabb hívásokat indítottam, és szóltam a stábnak, hogy „srácok, nagyjából mindent dobjatok el, pakoljatok össze, mert indulunk”. Fontos volt, hogy egy potenciálisan veszélyes küldetésre a vadonba csak azok jöjjenek el, akiknek feltétlenül szükséges, és hogy gyors akciók történjenek. A résztvevők egy része szinte azonnal autóra pattant, mások – köztük én is – repülővel érkeztek Marosvásárhelyre. A cél az volt, hogy egy olyan telemetriás nyakörves jelölés történjen, ami után a medve mozgása

nyomon követhető. A nyomkövetés fő célja pedig az volt, hogy a területen épülő autópályán a vadátjárókat oda építsék, ahol a medvék járnak, ezzel is biztosítva, hogy a populációk ne darabolódjanak fel, és az állatok kihasználhassák a számukra szükséges nagyságú élőhelyet.

Közben a terepen minden arra utalt, hogy van esélyünk, de több napra készültünk, mert nem lehetett tudni, hogy a „célpéldány” hogyan viselkedik majd. Az éjjeli érkezés után láttuk, hogy az akcióra gyorsan sor kerül, mert velünk szinte egy időben a ládacsapda is tette a dolgát, így megvolt a páciensünk! Biztonsági okokból azonban ilyen helyzetben nem dolgozunk sötétben, meg kellett várnunk a hajnalt, amikor altatás után megtörténhet a nyakörv felhelyezése és az állat megfigyelése, már távolról.

Az erdélyi kalandot azzal zártuk, hogy Muraru Norbi barátunk segítségével más medvék után eredtünk, és egy fotóslesből sikerült egészen közel kerülnünk hozzájuk, miközben sokat beszélgettünk (az előző helyszínen dolgozó kollégákkal is) a valós erdélyi medvehelyzetről, nem akartuk ezt sem torz módon bemutatni, de lekicsinyíteni sem. Állatkerti szakemberként már számos alkalommal dolgoztam barnamedvékkel, a szó szoros értelmében kézbe is vehettem őket, de vadonban még én sem láttam őket. Óriási élmény volt, ami megerősített abban, hogy egy vadállatot gyógyító állatorvosnak minél jobban meg kell ismernie a pácienseit, hogy eredményes munkát végezhesen.

A sorozatról – most már a bemutatók után – pedig azt gondolom, hogy bár majdnem azt csináltam, amit eleve tettem volna, mégis sokat tanultam belőle, és hiszem, a gyógyító-kutató munka mellett legalább ennyire fontos feladatunk a felvilágosítás is. Remélem, hogy lesz folytatás!

DR. SÓS ENDRE

Barnamedvelábnym, amelyet filmzéskor találtunk

Barnamedve ellátása rádiotelemetriás nyakörvvel, Erdélyben

BÁLNÁK NYOMÁBAN FRANCIA POLINÉZIÁBAN

Habár a mai utazóknak már nem kell hetekig hajózniuk, hogy eljussanak bolygónk túlsó felére, a repülőkkel történő, de több átszállásos, 46 órás utazás továbbra sem tartozik a pihentető időtöltések közé. Mint a neve is mutatja, Francia Polinézia Franciaországhoz tartozik, annak egyik tengerentúli területe, aminek stratégiai és gazdasági jelentőségét akkor értjük meg igazán, ha a 130 sziget térképét ráhúzzuk Európa térképére. Ha a szigetcsoport központi részét, Tahitit, a Társaság-szigetek részét Párizs helyére illesztjük, akkor a Marquesas-szigetek valahol Svédország középső részén, míg a déli szigetek Szardínia magasságában foglalnának helyet. Hazánkra az egészen Bulgáriáig lehúzódó Gambier-szigetcsoport atolljai jutnának.

A Francia Polinéziába özönlő évi negyedmillió turistával ellentétben csapatunkat nem a klasszikus, koktélozós nyaralás élménye vonzotta ide, a Csendes-óceán déli részére, hanem a szigetek természeti látnivalói és egyedülálló növény- és állatvilága. Ez utóbbi főleg a madárvilág formájában kínál érdekességeket, de Tahiti hatalmas vízesése, a Fautaua felé túrva, utunkat lépten-nyomon a nappal is aktív azúrfarkú szkinkek (*Emoia impar*) keresztezik. Úgy látom, hogy a hazai fali gyík szerepét töltik be, és nem lehet túl sok ragadozójuk, mert elég közel bevárnak minket. A szigetcsoport hullófaunájáról elsőként W. G. Tilesius

von Tilenau lipcsei orvos számolt be, aki 1804-ben egy orosz expedíció tagjaként jutott el Nuku Hiva szigetére. A természetudós egy aránylag közönségesnek mondható fajt, az óceániai gekkót (*Gehyra oceanica*) pillantotta meg először. Az azóta a szigeti ökoszisztémákra leselkedő veszélyt jól mutatja, hogy eme nagy termetű gekkó kisebb fajtárait napjainkban egyre inkább kiszorítják a behurcolt ázsiai házigekek (*Hemidactylus frenatus*). Érdekes, hogy a házigekek, mind a rejtett, föld alatti életmódot folytató brahmin vakkigyó (*Indotyphlops braminus*) széles körben elterjedt Óceánia-szerte. Ez utóbbi virágfölddel

terjed, így a tudósok a mai napig vitatkoznak rajta, hogy eredetileg Afrikából vagy Ázsiából származik-e. Mivel ezek a giliszta méretű kis kígyók kizárólag természetes petéit és lárváit fogyasztják, így a gyíkokra nem jelentenek veszélyt. A gekkókra és szkinkekre kis méretüknél fogva a nagyobb testű ragadozó madarak, a Társaság-szigetekre betelepített mocsári rétihéja (*Circus approximans*) és a Hiva Oa szigetére szintén patkánygyérítés céljából betelepített amerikai uhu (*Bubo virginianus*) sem jelentenek veszélyt, más ragadozójuk pedig nincs. Szerencsére a patkányok sem hemzsegek, és Óceánia más szigeteivel, például a Hawaii-szigetekkel ellentétben a jávai mongúzokat (*Urva javanica*) sem telepítették be ide. Ez viszont azt eredményezi, hogy a ragadozó madaraknak nem marad más táplálékuk, mint a madarak. Szerencsére a szintén betelepített és invazív pásztor-mejnók (*Acridotheres tristis*), zebragerlék (*Geopelia striata*) és barnamellű nádipintyek (*Lonchura castaneothorax*) könnyű prédát jelentenek számukra, de gyakran a ritka, endemikus madarak is a héja karmai között végzik. A nem őshonos növényvilág megjelenése a több mint kétezer éve hajóval érkező polinézekkel kezdődött, majd a francia hódítások során jutott el odáig, hogy egyes szigeteken, például Hiva Oán az őshonos páfrányfajok helyét szinte teljesen átvették a karibi fenyők (*Pinus caribaea*). A fokozatosan terjedő fenyőerdők kitermelése egyelőre nem rentábilis, és olyan fajok fészkelő- és táplálkozóhelyeit tünteti el, mint a császárgalambok (*Ducuna* fajok) és gyümölcssevő galambok (*Ptilinopus* fajok). A végtelen óceánból kimagasló vulkanikus szigetvilág viszont számtalan tengeri madárnak nyújt otthont. Fejünk felett fregattmadarak (*Fregata* fajok) és fehér farkú trópusimadarak (*Phaethon lepturus dorotheae*) repkednek, a fákön a Marquesas-szigeteki nádiposzáták (*Acrocephalus mendanae*) ugrálnak, a sziklákon pedig számtalan más madár fészkel.

A MÉLYSÉG LAKÓI

A fő szenzáció azonban a víz alatt vár minket. Itt nem a patakokba telepített angolnákra és tilápiákra gondolok, hanem a Csendes-óceán korallszirtjeire, ahol a svéd FishBase adatbázisa szerint közel ezer halfaj él. A szigetek körül évmilliók alatt kialakult korallzátonyok nyitott szakaszai – ahol a víz a nyílt tenger felől akadálytalanul áramlik – olyan táplálékban gazdag koralltereket hoztak létre, amelyek több mint 150 korallfajnak adnak otthont. Itt él a gyöngyosztriga (*Pinctada margaritifera*) is, aminek a szigetcsoport a legismertebb exporttermékét, az igazgyöngyöt köszönheti. A legnagyobb igazgyöngyfarmok a Tuamotu-szigetcsoportnál vannak. Mi a szigetcsoport legkisebb telepét keressük fel Tahaa szigetén. A kisebb ez esetben azt jelenti, hogy évente csak tízezer igazgyöngyöt állítanak elő, ami nem kevés, főleg, ha figyelembe vesszük, hogy a gyöngy kifejlődéséhez 2-4 évre van szükség. A klasszikus igazgyöngyhalászat már a Perzsa-öböl országaiban sem divik, így itt is a kínaiak által már egy évezrede használt beültetéses módszert alkalmazzák. Ők még miniatűr Buddha-szobrokat ültettek a kagylóba, és valószínűleg ez keltette fel egy Ausztráliában dolgozó brit biológus, William Saville-Kent érdeklődését is. A ma ismert technikát először ő alkalmazta, majd a tudást japánoknak továbbadva, ez szerte a világban elterjedt. A beültetés a kagyló természetes védekezését

Barnamellű nádipinty
(*Lonchura castaneothorax*)

Fehérsapkás gyümölcsgalamb
(*Ptilinopus dupetithouarsii viridior*)

Marquesas-szigeteki nádiposzáta
(*Acrocephalus mendanae*)

Óceániai gekkó
(*Gehyra oceanica*)

használja ki, amikor a kagyló belsejébe kerülő parazitákat és törmelékeket betokozza és ezáltal gyöngyházzal körbenövi. Az így előállított gyöngy színe a fehértől a feketéig terjed, de árát nem a színe és a mérete, hanem a szabályossága alakítja.

Gyöngyosztrigát légzőpipás, azaz sznorkelezős úszkálás során mi is találhatunk, de nyitogatni nem érdemes, mert a legtöbb francia polinéziai tengerparti szakasz és az ottani élővilág is védett. Ezért a korallkertek meglátogatása és a búvárkodás is szigorú szabályok szerint történik, akárcsak a sasaráj családja (Myliobatidae) tartozó hatalmas Alfréd-ördöggráják, köznapinévükön manták (*Mobula alfredi*) megfigyelése. A hatalmas, gyakran ötméteres úszófesztávolságú ráják bizonyos szigeteken, így például Bora Bora zátonyának belső részén rendszeresen megfigyelhetők, a Marquesas-szigeteken a magas sziklaszirtekről letekintve még a felszínen is láthatjuk őket. Kedvelt helyük az úgynevezett „tisztítóállomás”, ami nem más, mint a tengerfenékről kiemelkedő sziklás, korallal rész, amely olyan kistestű halak élőhelye, amelyek előszeretettel fogyasztják a lassan úszó ráják bőrén megtelepedő élősködő parazitákat. Természetesen a rájakat nemcsak ez, hanem a táplálékukat alkotó planktonokban

A Francia Polinéziába látogató turisták előszeretettel vásárolják a méltán népszerű tahiti gyöngyöt. A képen látható B kategóriás példányok darabja 100-400 eurós áron kel el

gazdag vizek is idevonzzák. A lassan, méltóságteljesen és nyitott szájjal úszva táplálkozó mantákhoz lemerülni itt nem szabad, de a Marquesas-szigeteken szerveznek kimondottan mantanéző búvártúrákat. Az viszont nyílt tenger, így a látótávolság korlátozott. Nem úgy Moorea sziget sekély lagúnájában, ahol a derékig érő vízben a lelkesen sikongató turisták lábai között úszkálnak a gondosan bebetetett, méteres rózsaszín tüskésráják (*Pateobatis fai*) és a hasonló méretű feketeúszójú szirticápák (*Carcharhinus melanopterus*). Ez utóbbi faj kifejlett egyedeit a lagúnák külső részén is előre bebetetik, így ott a vízfelszín közelében találkozhatunk velük. Szerencsére a cápatámadások errefelé ritkák, és a feketeúszójú szirticápák a náluk jóval nagyobb embert csak ritkán harapják meg. A legutóbbi komolyabb cápatámadás pont itt, Moorea partjaitól nem messze, egy bálnanéző túra alkalmával történt. A 2019-es esetenél a bálnák felé tartó sznorkelező turisták a közelben úszó rövidszárnyú gömbölyűfejű delfinek (*Globicephala macrorhynchus*) csapata felé vették az irányt, figyelmen kívül hagyva azt, hogy a halakra vadászó delfineket általában nagyobb, óceáni fehérhalsú cápák (*Carcharhinus longimanus*) követik a leeső potya haldarab reményében. Az egyik cápa aznap zsákmánya egy turista mindkét karja lett...

VÍZ ALATTI TALÁLKOZÁS

De van itt egy sokkal nagyobb víz alatti látványosság, méghozzá a szaporodási időben errefelé hemzsegő hosszúszárnyú bálnák (*Megaptera novaeangliae*), pontosabban az a lehetőség, hogy a hatalmas emlősöket a víz alatt, természetes környezetükben figyelhetjük meg.

Természetesen a bálnák megközelítésének megvannak a maga szigorú szabályai. A közelükbe érve, körülbelül százméteres távolságból indulva úszunk feléjük, majd tőlük biztos távolságra, a vízfelszínen maradván nézhetjük őket. Az utódneveléssel elfoglalt bálnák a vízfelszín alatt 10-20 méterrel lebegnek, de pár hónapos borjuk csintalan gyerekként le-fel úszkál, és gyakran az őket

szemlélő emberekhez is odaúszik. Hatalmas élmény ez, de a 6-7 méteres és közel egytonnás állat egy nem jól úszó embert könnyen elsodorhat, így a szabály szerint ekkor hátrálni kell. Könnyű ezt mondani, hiszen a bálna gyorsabban úszik, mint mi. Az esetleges cápatámadások elkerülése érdekében szigorú szabály, hogy folyamatosan kémleljük a vizet, és ha cápát észlelünk, azt a vezetőnknek jelezve egy helyre úszunk, és a hajót bevárva visszamegyünk a fedélzetre. Csapattársaimmal ellentétben titkon reméltem, hogy legalább egy méretes tigriscápa (*Galeocerdo cuvier*) találkozzunk, de csak egy érdeklődő feketeúszójú szirticápa úszott a közelünkbe. A mélységből visszaverődő napsütés vibráló fényei közül előbukkanó cápa látványa egy pillanatra megdobogtatta a szívünket, de amilyen gyorsan érkezett, úgy el is tűnt a nagy kékségben.

BÁLNAK ÉS TURISTÁK

De vajon mi vonzza ide a hosszúszárnyú bálnákat, hogy itt hozzák világra borjaikat? A déli féltéken élő bálnák táplálkozóhelyeiket elhagyva, hosszú, mintegy 6000 kilométeres útra indulnak, hogy 2-4 hónap múlva, júliusban ideérjenek. Az itt töltött hónapok alatt párzanak, illetve a vemhesen érkezett tehenek itt hozzák világra borjaikat, és kezdik meg nevelésüket. A szigetvilág védett zátonyai, öblei és meleg tengervize biztonságos menedéket nyújtanak a hidegebb vizeken bálnaborjakra is vadászó kardszárnyú delfinek (*Orcinus orca*) csapatai előtt. Amikor az anyatejen nevelkedő borjak már kellőképpen

megerősödtek, akkor legkésőbb novemberig útra kelnek, hogy anyjukkal együtt térjenek vissza az Antarktisz hideg vizeire. Az Egyenlítőtől északra élő fajtársaik ugyanezt teszik, csak ők az Északi-sark felé indulnak.

Francia Polinézia kizárólagos gazdasági övezete (angolul: Exclusive Economic Zone, EEZ) az Európa méretű szigetvilág vizeit lefedve 2002 óta a tengeri emlősök rezervátuma. Eszünkbe juthat, hogy a sok turista vajon nem zavarja-e a teheneket az utódgondozásban. A helyi cetszakértők véleménye szerint a szabályokat betartva, nem. Ne feledjük, hogy az idelátogató bálnák és a miattuk érkező turisták pénzt hoznak ezekre a kis szigetekre, és az ökoturizmus, ha betartják a szabályokat, minimálisan hat a környezetre és az állatokra. A bálnalesen részt vevő, netán a bálnákkal együtt úszkáló emberek valószínűleg egy életre elkötelezettek lesznek ezen állatok és a környezetük megóvásáért. Ne feledjük, hogy a kereskedelmi célú bálnavadászat 1986-os általános moratórium előtt a faj egyedszáma tízezerre esett vissza, ami napjainkban szerencsére eléri a százazretet, és jó lenne, ha ez az egyre erősödő populáció újra elérné a bálnavadászat megkezdése előtti körülbelül 125 000 példányból álló szintet.

Remélhetőleg az általunk megfigyelt bálnaborjak is szerencsésen felnőnek, és egyszer valahol a déli Csendes-óceán vizein újra, immáron ismerősként üdvözölhetjük egymást.

BUZÁS BALÁZS
balazsbuzas.com
A szerző felvételei

A búvárfotósok elsősorban a Tonga-szigetekre utaznak, hogy elkészítsék életük legjobb fotóját a hosszúszárnyú bálnáról, de erre Francia Polinéziában is van lehetőség

Fotó: Shutterstock

MADEIRAI MADARÁSZAT

Akit az európai faunaterület madárvilága mélyrehatóan érdekel, annak a Spitzbergáktól a Szaharáig, illetve az Uráltól az atlanti-óceáni szigetekig terjedő területet kell bejárnia. Ez az úgynevezett Nyugat-Palearktiszi régió, melyet a madarászok – az angol Western Palearctic angol megfelelőiből rövidítve – csak WP-nek becéznek. Az itt előforduló mintegy ezer madárfaj harmadát a fészkelő fajok teszik ki. A fennmaradó rész a több kontinensen is előforduló vándorokból, valamint olyan extrém ritkaságokból áll, amelyek megtalálása, alkalmi megfigyelése a tapasztalt terepi madarászok számára kiemelt élvezet.

Aki azonban a WP madárvilágának teljes körű megismerésére vágyik, annak elsősorban az itt honos fészkelők közül az endemikus, azaz bennszülött (más kontinensen nem látható) fajok megismerése és terepi megfigyelése a célja.

MIÉRT ÉPPEN MAKARONÉZIA?

Az Atlanti-óceán vulkanikus szigetcsoportjainak gyűjtőneve – a távoli Óceánia hasonló nevű térségei miatt – elsőre kissé zavaró lehet. Ám az ide tartozó szigetek a hazai közönség számára is széles körben ismertek: a Kanári- vagy az Azori-szigetokről vélhetően mindenki hallott már. A jobbra ismeretlen Zöld-foki-szigetek mellett Madeira a csoport negyedik tagja.

A Makaronézia (jelentése: szerencsés szigetek) nevet először állítólag az ókori görögök használták a Gibraltári-szorostól nyugatra eső szárazulatokra. Ugyanakkor bizonyos, hogy Philip Barker-Webb 17. századi botanikus volt az, aki rájött e szigetek ökológiai hasonlóságaira, ezért indokoltnak találta új biogeográfiai egységként való kezelését. Elsőként ő használta az ókori eredetű Makaronézia nevet.

Mindenesetre a térség szigeteinek mindegyike különleges élővilágnak – egyben számos ritka bennszülött fajnak – ad otthont, noha az emberek inkább elsőrendű nyaraló- és pihenőhelyként tartják számon.

Madeira – bár az afrikai lemezen fekszik – kulturálisan és természetföldrajzi értelemben is Európa része, Portugália önálló régiója. A kb. 700 km²-es (viszonyításképp: a Balatonnál alig nagyobb) fősziget mellett az alig 50 km²-es Porto Santo is lakott, de léteznek további lakatlan szirtek és szigetcsoportok is, amelyek az élővilág szempontjából lényegesebbek.

Madeira az örök tavasz szigete, a partvidéke mediterrán éghajlatú, de a sok csapadéktól mégis inkább szubtrópusi a hangulata. A meredek hegyvidékeken még több helyen ta-

Madeirai pinty

Madeirai királyka

Madeirai babérgalamb

lálhatók természetszerű erdők. A hegyi területeket behálózzák az ún. levadák, az egykori cukornádültetvények vízellátására épített csatornák. Mivel ezek mindegyike mellett régről fennmaradva fut egy-egy üzemi ösvény, így könnyen bejárható (és megismerhető) még a legvadabbnak tűnő terület is.

Madeira madárvilága nem mondható különösebben gazdagnak, bár ez a megállapítás Makaronézia szigeteinek mindegyikéről elmondható. A kb. 200 faj között azonban vannak olyan endemizmusok, amelyek sehol máshol nem élnek – ezek tehát az ide érkező terepmadarászok elsődleges célfajai.

ERDEI BENNSZÜLÖTTEK

A korábban az erdei pinty alfajának tartott, a közelmúltban azonban önálló faji rangra emelt madeirai pinty (*Fringilla maderensis*) általánosan elterjedt a szigeten. Egyes turisták által sűrűn látogatott erdei pihenőhelyeken olyan szelídek, hogy az emberek tenyeréből is hajlandók elfogadni a táplálékot. Másik különben életmódjukat tekintve megszólalásig hasonlóak a nálunk is élő erdei pintyhez, bár „megszólalásuk” után már érezhető a különbség: énekük jóval gyorsabban pergő és más magasságú, mint a mi erdőlakó pintyünké.

A sziget őslakosának tekinthető a madeirai királyka (*Regulus madeirensis*), amely szintén nagyon gyakori, minden erdős élőhelyen megfigyelhető. A hazai viszonyokhoz szokott madarásznak elsőre kissé szokatlan lehet az aljnövényzetben vagy sűrű babérlombú sövényben mozgó királyka. Viselkedése nagyon hasonló a nálunk élő tüzesfejű királykáéhoz: ő is örökmozgó, s bár megbízik az emberekben, a sötét lombozat miatt meglepően nehezen fotózható.

Az ugyancsak bennszülött madeirai babérgalamb (*Columba trocaz*) sem számít ritkaságnak a szigeten, ám mivel korábban (és talán helyenként még most is) vadászták, ezért jóval óvatosabb, azaz emberkerülőbb üzemmódban éli mindennapjait. Eredetileg a sziget hegyi babérrerdeinek lakója, gyümölcsökkel és magvakkal táplálkozik. Az erdők átalakításával azonban megszűnt alkalmazkodnia, így alacsonyabb régiókban is megtelepedett. Egyes helyeken ma már elviseli a bámészkodókat, a nagyobb botanikus kertek gondozott, parkos részein előfordul, hogy egészen bizalmas közelségben szedegeti táplálékát e nagy testű galamb.

Megjelenésre amúgy a mi örvös galambunk mása, bár természetesen színezetben és méretben vannak eltérések, nem beszélve arról, hogy az elég hangos örvössel (vö.: „nyúzmokata”) ellentétben a babérgalamb nyögdecselelő hangja alig hallható.

Európában létezik még két másik babérgalambfaj is, amely a Kanári-szigeteken, madeirai rokonának élőhelyéhez hasonló adottságú, keménylombú erdőkben él.

APÁCÁK A KÖDBEN

Madeira legjelentősebb bennszülött madara a csövesorrúakhoz tartozó, tengeri életmódot folytató madeirai viharmadár (*Pterodroma madeira*). Ez a faj Európa (illetve mondhatjuk, a teljes WP) legkritikább tengeri madara. Állománya nem éri el a kétszáz felnőtt példányt(!), így a Természetvédelmi Világszövetség (IUCN) alapos indokkal szerepelteti a veszélyeztetett fajok között a nemzetközi Vörös listán.

Madeirai viharmadár

Desertas-szigeteki viharhadár

E madarak kizárólag Madeira szigetén élnek, a nappalt a nyílt óceánon töltik apró tintahalakból, rákokból és hasonló élőlényekből álló táplálékuk megszerzésével, s csak éjszaka keresik fel az 1818 méter magas (a felhőkben álló, s így mindig ködös) Pico do Arieiro nehezen megközelíthető sziklaparkányain található költőüregeiket.

A nép körében freira (azaz apáca) néven ismertek a vihar-madarak. Az 1500-as években francia kalózok támadták meg a közeli völgyben élő apácákat, s ezeket a madarakat – amelyek kísértetiesen panaszkodó, jajgatásszerű hangot hallatva közlekednek az éjszakai égbolton – a sokat szenvedett nővérek szellemeinek tartják.

Költőhelyeik védelmét a Parque Natural da Madeira Nemzeti Park szavatolja, mégis komoly beavatkozások kellenek ahhoz, hogy ez a csekély létszámú populáció stabilizálódhasson. A szakemberek több száz hektáros területről tartják távol a szőrme ragadozókat (elsősorban a macskákat, kutyákat). Ez a teljes és folyamatos predációkontroll kiemelten fontos feladat, akárcsak a fiókákra veszélyes nagyobb termetű rágcsálók (elsősorban a patkányok) távoltartása. A viharhadarak egész életre szóló családi kötelékben élnek, s évente csak egy fiókát nevelnek, ez pedig, mondhatni, nem segíti elő a védelmi törekvések gyorsítását.

Az 1980-as években indított védelmi program és kutatás eredményeit sajnos a természet erői is felülírhatják. 2010-ben erdőtüz pusztított a költőterületen, aminek következtében az akkor ismert 38 fiókából 25, illetve három felnőtt egyed is elpusztult. Ez a veszteség nehezen volt pótolható, de szerencsére néhány év alatt gyarapodott az állomány, amelyet manapság 160 példányra tesznek.

A Desertas-szigeteki viharhadár közeli rokona a Desetas-szigeteki viharhadár (*Pterodroma deserta*), amely némiképp jobb helyzetben van. Megközelítőleg ötszáz párból álló költőállománya a névadó szigetcsoporton, Madeira partjaitól alig 25 km-re él. Megjelenésében és életmódjában – a napi ritmust tekintve – igen hasonló a maderiaihoz, de alacsonyabb és jóval kitettebb élőhelyeken fészkel.

E nagyszerű madarak megfigyelése és fotózása, különösen egy közép-európai madarász számára, igazán embert próbáló feladat. A *Pterodroma* fajok nem követik a hajókat, bár szerencsés esetben a szigetek között járó kompokról időnként láthatók. Ugyanakkor rendkívül erőteljes hullámvászás repülésük miatt ahogy felbukkannak, olyan gyorsan el is tűnnek a hullámok között, a megfigyelésükre gyakorlatilag nem lehet felkészülni. Ah-

hoz, hogy igazán közel kerülhessünk hozzájuk, speciális szakmai hajótúrára kell befizetnünk, amelyet több helyi vállalkozás is kínál.

CSÁM AZ ÓRA KÖRÜL

A csövesorrúakhoz, újabb keletű nevükön a viharhadár-alakúakhoz tartozó tengeri madárfajok (vészmadarak, viharfecskek, szerecsenhojszák és társaik) megfigyelése sok szakmai érdeklődőt vonz. Az erre szakosodott cégek túravezetői egymás elől gondosan titkolt receptekből dolgoznak: mindenki más-más módszerrel készíti az ún. chumot, amely egyfajta csalogató és etetőanyag a rendkívül kifinomult érzékkel rendelkező tengeri fajok számára.

A chum (magyarosan csám) gondos előkészítése is fontos: nem elég a némi rothasztott halbelső és cápavér, az igazi favorit a cápamáj. Ez utóbbi minden csövesorrút „beindít”, és messziről is a megfigyelőket szállító speciális kishajó közelébe csábít.

Persze a „tálalás” sem lényegtelen, az igazi profik valamilyen pelletált anyagot (pl. kemény növényi pelyhet) is használnak, hogy a remek etetőanyag ne vesszen kárba, ne sülljedjen el idő előtt.

A chum praktikusán egy gyűrű alakú úszóval szerelt vödörben kerül a vízbe, és ezt tisztes távoból, lassú körözéssel kerülgeti a madarászokat szállító hajó. Persze a szakértelem lényeges, hiszen a tengeri madarak sokszor csak extrém körülmények (erős hullámvászás, viharos szél) között jelennek meg, de ilyenkor általában mindenki a felszerelése mentésével és persze a saját testi épségével van elfoglalva... És persze az is fontos, hogy ha felbukkan egy madár, az irányok tisztázva legyenek. A nyílt óceánon logikusan a hajó orrát nevezik 12 órának, s ahhoz viszonyítva lehet meghatározni, hogy melyik irányból (azaz „hány óránál”) látja egy-egy élesebb szemű megfigyelő a hullámok között érkező madarat.

A hatalmas víztömegben finom olajos bevonatot képező chum mágnesként vonzza a madarakat. A hajókat amúgy is követő, mindig éhesnek tűnő sirályok és az errefelé gyakori mediterrán és atlanti vészmadarak mellett Madeirán a semmiből először a szalagos szerecsenhojszák (*Bulweria*) kerülnek elő. Ezeket a sötét színű, önálló nemzetségbe sorolt madarakat szintén gyakran lehet hajóról látni, de gyors röptük miatt nehéz őket fotózni.

Kicsit később felbukkannak az első viharfecskek, amelyeknek egyes fajai annyira kicsik, mint a hazai madarász által jól ismert

molnárfecske. Nehéz elképzelni, hogy egy ilyen törékenynek tűnő madár hogyan áll helyt a nyílt óceánon. A rokonságból a világ egyik leggyakoribb madara, a Wilson-viharfecske is rendre előkerül, de legtöbbször az európai elterjedésű viharfecsket látni, és nagy öröm, amikor a szintén bennszülött madeirai viharfecske (*Oceanodroma castro*) bukkan fel a hajó körül. Ez a faj a környékbeli szigetek nyári félévi fészkelője (közeli rokonai között vannak, amelyek a téli félévben költenek). A nagyobb testű és erősebb csőrű viharfecskek közé tartozik, így jellegzetes megjelenéséről és röptéről (persze némi gyakorlás után) akár már távolabbról is felismerhető.

A fő szenzáció persze a már említett két *Pterodroma*-faj felbukkanása. E madarak tudományos nevét az ógörög szárny (pteron) és futó (dromos) szavak alkotják, ami, látva a hullámok feletti és közötti mutatványait, cseppet sem tűnik túlzónak.

A sok nehezítő körülmény ellenére (köszönhetően a helyi természetvédelmi szervezetek fáradozásainak) méltán bizhatunk abban, hogy e nagyszerű tengeri madarak fennmaradása hosszú távon is biztosítottá válik.

SELMECZI KOVÁCS ÁDÁM

A szerző felvételei

Szerecsenhojsza a csámgyűrűnél

REJTVÉNY

A 125 éve született Fekete István a legolvasottabb magyar írók egyike. Számos regénye mellett megírta barátja életrajzát is. Ki volt ez a barát?

A helyes megfejtés az alábbi kérdésekre adott helyes válaszokhoz tartozó betűcsoportokból állítható össze.

1. Melyik Fekete István első regénye?		
KIT: A koppányi aga testamentuma	SZÉC: Ballagó idő	RÓ: Tüskevár
2. Ki játszotta a Tüskevár első filmes feldolgozásában Matula bácsi szerepét?		
HE: Benkő Gyula	TEN: Bánhidai László	ZSA: Kern András
3. Miről írt a Pepi-kert című könyvében?		
NYI: Egy kitalált varázslatos parkról	BER: A Szarvasi Arborétumról	HE: A gödöllői kastély parkjáról
4. Melyik könyve a Tüskevár folytatása?		
GER: Téli berek	A: Ballagó idő	GYI: Öreg utakon
5. Milyen kutyafajta volt Bogáncs, egyik legismertebb regényének főszereplője?		
LA: Puli	KÁL: Pumi	Á: Kuvasz
6. Kinek a nevéhez fűződik a Vuk 1981-es rajzfilmváltozata?		
MÁN: Dargay Attila	DÁR: Nepp József	RON: Jankovics Marcell

A megfejtést kérjük magazinunk szerkesztőségének e-mail-címére (info@allatvilagmagazin.hu) vagy postai címére (2521 Csolnok, Tölgyfa u. 5.) megküldeni név, cím, telefonszám feltüntetésével. (A lapból nem szükséges kivágni a rejtvényt.)

Beküldési határidő:
2025. április 25.

Kérjük, a borítékon vagy levelezőlapon tüntesse fel, hogy melyik lapszám megfejtését tartalmazza!

A nyereséjüket során a helyes megfejtést beküldők közül három nyertest sorsolunk ki, akik értékes könyvjutalomban részesülnek a Fővárosi Állat- és Növénykert kiadásában megjelenő *Állatkerti kötetek a természetért* című sorozatból.

Azok között, akik a 2025. évi 1–6. lapszámok valamennyi rejtvénypályázatára helyes megfejtést küldenek be, főnyereséjként egyéves állatkerti belépőt sorsolunk ki 2026 januárjában.

A nyereséjüket szabályzata és a szerencsés nyertesek névsora a magazin honlapján olvasható (www.allatvilagmagazin.hu).

Fotó: Shutterstock

BOSZORKÁNYOS ÁLLATOK

Az legtöbb ember számára a boszorkányok létezésére vonatkozóan kielégítő Könyves Kálmán ominózus mondata, amely pontatlan magyar fordításban így került be a köznyelvbe:
„Boszorkányok márpedig nincsenek!”

Szociálintropológiai megközelítés szerint azonban a boszorkányság nem más, mint az embert ért csapásokat magyarázó ideológia, és egy olyan szerep, amelyet szinte bárki betölthet az adott közösségen belül. A kutatók véleménye többnyire megegyezik abban, hogy a boszorkánypereket leggyakrabban társadalmi tragédiák indukálták, például a kis jégkorszak alatti éhínségek, pestisjárványok és érdekes módon a háborúskodások közti szünetekben gyakoribbak voltak. A magyarországi boszorkányüldözés szervezett formája része volt az általános európai boszorkányüldözésnek, a legelső szakaszában még olyan „varázslatos tevékenységet” üzőket helyeztek vád alá, akik a kereszténység előtti gyakorlattal nem voltak hajlandók felhagyni. A későbbiekben a boszorkány személye egyre nehezebben volt körülhatárolható. Sokszor egyszerű személyes konfliktus miatt fogták perbe a gyanúsítottat, de előfordultak valódi koncepciók is. A perek világi hatóságok előtt zajlottak, és a protestáns és katolikus városokban ugyanolyan nagy igyekezettel próbálták előkeríteni a vádlottakat. Hazánkban a perek később kezdődtek, mint Nyugat-Európában, viszont tovább tartottak, tetőpontjukat a 18. század első évtizedeiben érték el. A 15. századból fennmaradt Regestrum Varadinense leírja a középkorban alkalmazott tüzesvas-próbát, amelyre azért volt szükség, mert a jogban beismerő vallomás híján az istenítélet volt az egyetlen módja, hogy halálra ítélhessenek valakit. A beismerő vallomást különböző kínvallatásokkal próbálták kicsikarni. Bárhol is ütjük fel a magyar nyelvterületen lefolytatott boszorkányperek sokkötetes gyűjteményének egyikét, találkozni fogunk benne állatnevekkel.

Leggyakrabban szitkozódás formájában („ebadta”, „disznólkú”, „eblölkú”, „ebadta”) fordulnak elő, vagy a boszorkánynak áldozatul esett emberek jószágaiként tesznek róluk említést (a ló vagy tehén megnyargalása, tejének elveszejtése). Lehetnek a boszorkány segítői is állatok, és ami a leghihetlenebb, maga a boszorkány is állatbőrbe bújhat!

Az állattá változások hiedelme mélyebben gyökerezik tudatunkban és mentalitástörténetünkben, semmint eredetét egyértelműen feltárhathatnánk, az ókortól napjainkig találunk ilyen történeteket. Át- meg átszövik gyermekkorunkat, félelmeinket vagy épp a szabadidőnkét használó szórakoztatóipart.

Az állattá változó boszorkányokat a néphitben két kategóriába szokták sorolni a kutatók: mora és werwolf hiedelemlényekre, de Pócs Éva, a téma egyik legfőbb kutatója szerint a magyar perek vonatkozásában nehéz megkülönböztetni ezt a két kategóriát.

A mora éjszakai „nyomó”, illetve vámpirisztikus démont jelent, ez az a fajta hiedelemlény, amelyet a boszorkány szavunk is megőrzött. Gyakori, hogy a szövegekben az élő ember transzban „kiküldött” hasonmása, aki természetesen állatalakban is megjelenhet (például macska), és transzképességét általában burokban születésének köszönheti.

A werwolf alakváltozatairól és transzképességéről nagyjából ugyanez mondható el, de ő a képességét emberi beavatkozásnak köszönhetően nyeri el, vagy a bába az újszülöttet nyírfa abroncson háromszor keresztülbújtatja, és így hétéves korában „csordásfarkas” lesz belőle, vagy felnőttkorban szerzi meg ezt a képességét, ha nyírfa abroncson háromszor vagy hétszer átbújik.

A visszaváltozás általában az átváltozással azonos módon történik, de amíg állatalakban van, addig is rendelkezik megkülönböztető jegyekkel: például két lábbon járhat, illetve tud beszélni. Az „állatok ura” képzet is alapvetően ide kötődik, ilyenkor a boszorkány érti az állatok nyelvét, és segítőt is így irányítja.

A korabeli hiedelmek szerint ha a boszorkány valóban állati testet öltött, számolnia kellett vele, hogy nem sikerül ép bőrrel megúsznia egy nagyobb verést vagy akár patkolást, mert ezzel lehetett „lebuktatni”, hiszen ahogy a népmeséinkből ismerjük, ha egy lóvá vált boszorkányt megpatkolnak, másnap emberi mivoltában is patkók lesznek a kezein-lábain. Sajnos számos állatkínzás ehhez a hiedelemhez vezethető vissza. Lássuk a leggyakrabban előforduló hasonmás állatokat.

A MACSKA

Az éjjel járó, természetfeletti úton kárt okozó gonosz lényeket az európai népek a kora újkorban általában nőneműnek tekintették, így az őket körülvevő képzetek is női alakokhoz kapcsolódtak. A macska mindig is női attribútumokat hordozó lénynek számított nemcsak a magyar, hanem az európai kultúrkörben is. Összefüggött a termékenység és a női szexualitás fogalmával. „Le chat”, „la chatte”, „le minet” a francia szlengben ugyanazt jelenti, mint az angol „pussy”, de a magyar nyelvben is használatos a „cica” szó a vonzó, fiatal nő szinonimájaként. A macskához számos szokás és hiedelem kötődik a magyar és az európai kultúrkörben. Kiváltságos helyzetét leginkább „emberi” tulajdonságainak köszönheti. Önálló, titokzatos, a párzási időszakban csecsemősíráshoz hasonló hangon „énekel”, szeme és arcorri része ember módra előre tekint. Meleg helyet keresve szívesen telepszik alvó emberekre, és mivel viszonylag kicsi, nagyon rugalmas és jól mászik, nincs előtte akadály. Ha egy csecsemő megfulladt álmában, mert a macska az arcára vagy a mellkasára gömbölyödött (a kezei pedig le voltak kötözve a pólyában), egyértelmű bizonyítékot láttak a boszorkánynyomásra. A tragédiával a macska és a falu „boszorkányának” sorsa is megpecsételődött.

A KUTYA

A kutya inkább a werwolf típusú lényekhez áll közelebb. A macskával szemben legtöbbször nem megy be a házba, megáll az udvaron vagy a ház előtt. Ha árt, akkor kivétel nélkül harap vagy nyalakodik (állatot, embert egyaránt), de jellemzően nem „nyom”. Gyakorinak mondható, hogy elviszi a tehenek hasznát, tehát elapasztja a tejüket, de sok tanúvallomás szerint csak követi az embereket, körbejárja a házat, mintha valamiféle megfigyelő szerepkört töltené be. A sok példát olvasva felmerül egy érdekes kérdés: vajon miért nem említenek kutyaajtákat, illetve ha mégis, akkor az miért kivétel nélkül vadászkutya, agár, pudli (az uszkárszerű vízi vadászkutya korabeli neve) vagy kopó? Mivel a parasztnak tiltva volt a vadászat, hiszen az erdő a földesúr birtoka volt, a vadászkutya ismeretlen jószág volt a faluban. Egy elkészült úri vadászkutya rögtön gyanússá vált, hát még akkor, ha megpróbálta az éhségét csillapítani más ember tehenének tejével, vagy bement egy-egy házba ételt „koldulni”.

KISLEXIKON

A magyar etimológiai szótár az állat szóról a következőket írja: „a legkorábban létező dolog, állag; később lény, élőlény: lelkes állat (ember), asszonyi állat (nő), oktalan (értelem nélküli) állat; az utóbbi szókapcsolatból önállóult a szerves anyaggal táplálkozó élőlény jelentésben.”

Könyves Kálmán eredeti mondata így hangzik Thuroczy János krónikájában: „De strigis, que non sunt, nulla questio fiat”, azaz strigák nincsenek, akik csupán a boszorkányok egy típusát jelentették, a többire nem vonatkozott. Nevük az ókori strixek nevéből származik, akik félig nő, félig ragadozó madár alakúak voltak, és a hiedelem szerint gyermekeket raboltak az éjszaka lep-le alatt.

A boszorkány ótörök eredetű szó, a basz (nyom) igei származéka, tehát olyan hiedelemlényre vonatkozik, amely a babonás hit szerint rátelepszik az alvó ember mellére, megnyomja, és ezzel kínzó álmokat, betegséget, rosszullétet idéz elő.

Malleus maleficarum: Az egyházi dogmává emelt boszorkánytanítást Jacob Sprenger kölni és Heinrich Kramer tiroli dominikánus szerzetes, a németországi eretnek- és boszorkányüldözéssel megbízott két inkvizítor foglalta össze Malleus maleficarum (Boszorkánypörölly, 1486) című könyvében, amelyet a latin eredetiből számos európai nyelvre lefordítottak, és rövid idő alatt a boszorkányüldözés kézikönyvévé vált. A magyar vádlottak plusz szerencsétlensége, hogy olyan cselekedetek bevallására is kényszerítették őket, amelyekről még csak nem is hallottak, így kínvallatásuk végeláthatatlaná vált, hiszen a Malleus maleficarum a tiroli néphitből vette példáját, pl. a boszorkányszombatot, amely addig nem is létezett a magyar néphitben, tehát nem tudtak róla.

Fotó: Shutterstock

A FARKAS

Amíg a magyar boszorkányperek „küldött farkasról” szóló történetekben bővelkedtek, az emberfarkas alakja a közelmúlt magyar néphitében elsősorban úgy ismert, hogy bizonyos egyének – főleg pásztorok – saját elhatározásukból farkassá tudnak változni. Kevésbé utalnak a magyar hiedelmek a periodikus farkassá változásra, amely Európa több pontján jól ismert, és a horrorfilmekben gyakran visszaköszön, amikor az átváltozás időpontjai, időszakái többnyire a holdciklusokkal függnek össze.

A magyar néphit tudatosan átváltozó farkasemberét különböző névváltozatokkal illették, pl. farkaskoldus, szakállas farkas, csordásfarkas.

Fotó: Pixabay

A LÓ

Igen érdekes a ló alteregó. Mindenekelőtt azért, mert az ilyen lovak nehézség nélkül bementek a házba – akár egy macska –, és rontást vittek a bent lévőkre.

Simontornya, 1741: „...harmadik etszaka fekete, negyedik etszaka feje eb, ötödik etszakán kelvén pedigh egy nagy pej Ló képében meg nyomattatott, el erőtlentitett, s nyomorittatott, hogy egész napis orrán és száján vérnek köletett ki folyyn.” (Schram 1970:498).

A boszorkányperekben említett lovak és a meséinkben élő tál-tos képe szöges ellentétben áll egymással.

Fotó: Shutterstock

A VÁD TANÚJA

Részlet egy 1741-es paksi tanúvallomásból:

„Ennek utána egy kopo képiben amint ezen okból történt gyanosaga vagy az említett Vörös Istvánnak Annyára, Vörös Ilonára, sokszor el menvén tejit, vaját, tejfelit a fédeles bécsukott szekrénből megh ette, egyszer a többi között ezen Fátens jól figyelmeztvén esziben vette, a kophonak Szekrinben való menetelit, az holott megh ragadván lábait a kophonak fárattig verte maga, és az Ura, de a kopo csak nyihogott csodálatosan, s onant gondolván, azt, hogy nem vólna igazi kopó, s el is akarta a kophonak lábait vagdalni, de Istenben boldogult Napa megh nem engette, mivel csak azt vélte, hogy Uraságoké légyen a kopó, annak utána földben lévő veremben rakván mint tejit, tejfelit, vaját, melyre deszkát tevén két kaposztás kövel megh nyomtata, de ottan is a köveket félre hengeritvén tejét el döjtvén, tejfelit, és vaját megh ette azon kopo kepiben, az pedigh volt ennek előtti 12 Esztendővel” (Schram 1970).

A MADARAK

Az ókori rómaiak hitvilágában feltűnő „strixek” éjszaka repkedő, emberek húsán és vérében élő, madárszerű hiedelemlények voltak. Ovidius a Fastiban bagolyszerű, horgas csőrű, borzalmas lényekként jellemzi őket, akik csecsemőket raboltak éjszaka kánként. Később beépültek a germánok hitvilágába is, belőlük lettek a Nyugat-Európában jól ismert, majd nálunk is emlegetett „strigák”. A magyar nyelvű boszorkányperekben is gyakorta szerepelnek különböző madarak. Baglyokra ugyan nem leltem, de beszélő sas és héja előfordult, a ragadozó madarakon kívül pedig a seregély, a holló és a szarka került említésre, a leggyakoribbak azonban a baromfiudvar lakói, a ludak és a tyúkok. A madárrá változást olykor egy különleges „repülőzsír” használatával érték el, ezzel kellett bekenni magukat.

Fotó: Shutterstock

KÍGYÓK, BÉKÁK

Bár a kígyótiszteletnek Magyarországon ősi gyökerei vannak, a kígyóvá változás nem mondható általánosnak a perekben. Inkább varázslásnál és bajelhárításnál tulajdonítottak neki nagy szerepet. A magyar néphitben a „rossz” kígyószellemek mellett vannak „jó” kígyószellemek is, például a házikígyó jóindulatú, a ház őrző szelleme, barátságban él a kisgyermekkel. A kígyó alteregó nem kimondottan jellemző a magyar boszorkányperekre.

A békához majdnem annyi hiedelem fűződik, mint a kígyóhoz, és ugyanannyi esetben találkozhatunk béka képében ártó boszorkánnyal, mint „kígyótestűvel”. Nem csak negatív értelemben része a béka a magyar néphitnek, hiszen többek között időjós is. A perek olvasása közben több beszélő békához is volt szerencsém. Az egyik esetben 1741-ben Andrásidán egy tolvaj lányra kiáltott rá egy béka, hogy vegye le azt a gyöngyöt a nyakából, amely nem az ő jogos tulajdona, de egy 1718-as kassai tanúvallomásban is megszólalt egy varangy, amely éjszakáról éjszakára járt „nyomni” az áldozatát, míg egy alkalommal, mielőtt távozott volna, közölte, hogy „már jobban leszel”, és eltűnt. (Bessenyei, 1997:50).

ROVAROK

Úgy tűnik, a különböző rovarcsípéseket is – mint a kellemetlenségeket általában – nagy előszeretettel írták a boszorkányok számlájára. A tanúvallomásokban nemcsak darazsat és dongólegyet említenek, hanem lepkét is. Nyilvánvalóan kevesebb figyelemre tettek szert az erdei és mezei vadak, mint a házi és ház körüli állatok, amelyekkel közvetlen napi kapcsolatban éltek az emberek, megosztották velük az életterüket, és amelyeknek „hátmertek fordítani”.

Fotó: Shutterstock

Az állatok és az emberek kapcsolatát, az állatok emberi társadalomban betöltött szerepét régóta vizsgálják különböző tudományágak kutatói, és a vizsgálatokhoz jó adalékokkal szolgáltathatnak a boszorkányperek is.

Az ember a környezetében élő állatokat gyakran antropomorfizálta, megpróbálta önmagához hasonlatossá tenni. Lelkünk mélyén sorsközösséget érzünk velük, miközben titokzatos alakjukat és kiismerhetetlen természetüket csodálattal vegyes félelemmel figyeljük, néha talán vágyakozunk különleges képességeikre, miközben megpróbálunk határt húzni emberi mivoltunk köré, és mesékbe foglaljuk azokat az eseteket, amikor ez mégsem sikerült.

DR. NICKEL VIRA RÉKA

A KÉK-HEGYEK ÓRIÁSA LEGENDÁK LÉNYE

A Sydney-től északnyugatra emelkedő Kék-hegység idő marta, vadregényes bércei és sűrű erdei felcsigázzák az arra járók fantáziáját.

Az eldugott patak völgyek, áthatolhatatlan bozótosok, hatalmas fák és a különös aljnövényzet egyaránt a rég letűnt világot idézik. Ám hol vannak a régi idők állatai? A jól ismert erdőlakó fauna tagjait ugyan változatos fajösszetételben viszonylag könnyen megtalálhatjuk itt, ám vannak, akik többre vágnak: új fajokat szeretnének felfedezni, vagy éppen bebizonyítani egy, csak az ősi legendákban szereplő lény létezését. Ha pedig ez egy félig ember, félig állat, akkor nagyobb lehet a felfedező öröme.

A YOWIE ÉS „ROKONSÁGA”

Voltak és vannak olyanok, akiknek megadatott ez a találkozás – legalábbis ők erről számoltak be. A Kék-hegységben állítólag nem csak egyetlen erdőjáró találkozott egy ilyen ősidőkből itt feledkezett lényel, a yowie-val. Egy igazán lelkes őslénykutató, Rex Gilroy (1943–2023) miatta még oda is költözött, és ott élte le egész hátralévő életét. Az ijesztő rémalakkal „természetesen többször is találkoztam” – mesélte a téma iránt érdeklődőknek. Újságoknak, rádióknak, tévéknek rendszeresen nyilatkozott, készséggel mesélt az emberszabású yowie-val való találkozásairól. Érdekes módon csak néhány hitetlenkedő kritikus merete megemlíteni, hogy ez a yowie nem is olyan különleges lény, mint ahogy azt az ausztrálok hiszik. Vannak „rokonai” is, mint például az észak-amerikai Bigfoot, a dél-amerikai Diti, a Himalájában „élő” jeti, és még egy-két hasonló lény, amelynek létezését számtalan szemtanú bizonygatja. Igaz, bárhol is találkoznak velük a világon, pont akkor rom-

Yowie
A szerző rajza

lik el a filmfelvevő, a fényképezőgép, sőt ma már a mobiltelefon is, amikor egy ilyen lény végre előkerül. És bizony a világ több ezer múzeumának egyikében sem porosodnak még aprócska, minden kétséget kizáró maradványaik sem. A leghíresebb preparátum az ismert angol természetbúvár és preparátor Charles Waterton (1782–1865) műve, aki mint később bevallotta, majombőrből készítette a karikatúraszerű teremtményt.

GIPSZBE ÖNTÖTT LÁBNYOMOK

Mindez azonban nem igazán befolyásolta Rex Gilroyt. Múzeumot épített, és létrehozta a yowie-hívók társaságát. Ám a yowie továbbra is csupán beszédtema maradt, kézzelfogható bizonyíték nélkül. Később persze az is akadt, mégpedig jó néhány otromba gipszöntvény formájában, amelyet Mr. Gilroy az általa „talált” yowielábnymokból készített. De a yowie mellett más kutatási témákban is jeleskedett: például több ezer éves piramisromokra lelt a Kék-hegységben, talált egy titokzatos kőoltárt, és persze lelkes ufóhívó is volt. Igencsak vitatható felfedezéseiről könyvet írt *Mysterious Australia* címmel, majd 2000-ben megjelent egy yowiemonográfiája is *Identifying the Yowie: Sixty Years* címmel, melyet a feleségével közösen írt. A könyvet később több hasonló témájú mű követte.

Kétségbe vonható, kritikát provokáló „eredményei” ellenére is el kell ismernünk Rex Gilroy páratlan kitartását az elvei mellett. Ám a tény az tény marad: a yowie továbbra sem került elő, és nagy valószínűséggel nem is fog. Ám aki nyitott szemmel jár a természetben, sok megmagyarázhatatlan jelenséget lát és tapasztal. Barangolásai során e sorok írója is látott néhány olyan dolgot, amelyre logikus magyarázatot aligha lehet találni. Ám jobb ezeket nem firtatni!

DR. HANGAY GYÖRGY

Fotó: Kovács Zsolt

AJÁNLÓ *Kulturális rovat*

Magyarország harkályai

A magyar madarászok sokáig csak álmodozhattak az olyan könyvekről, amelyek a hazai fajokat monográfiaszerűen, minden részletre kiterjedően ismertetik. 2023-ban végre megtört a jég, és kézbe vehettük a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület gondozásában megjelent kétkötetes, Magyarország ragadozó madarai és baglyai című monumentális munkát. Most pedig egy újabb kiváló, hiánypótló kötetnek örülhetünk, a Magyarországi harkályfajok között szerencsére egy olyan sincs, amelyik kritikus helyzetben volna, ám mivel kiemelkedő jelentőségük van a hazai erdők állapotának folyamatos nyomon követésében, monitorozásában, nem véletlen, hogy most éppen róluk született könyv. Az MME Harkályvédelmi Szakosztálya éppen ezért a harkályokkal „karöltve” az erdei élőhelyeket is védi. Így, ha közvetve is, e könyvnek jelentős szerepe van erdeink védelmében is.

A Gorman Gerard és Haraszthy László szerkesztette könyv iskolapéldája annak, milyen egy jó madármonográfia, amelyből szó szerint mindent megtudhatunk a nyaktekercsről, két küllő- és hat harkályfajunkról, közös tulajdonságaikról, élőhelyükről, az egyes fajokat veszélyeztető tényezőkről, a harkályok és az ember kapcsolatáról, illetve számos egyéb érdekességről.

A könyvet két tucat szakember írta, a fotósok száma meghaladja a hetvenet, a pompás színes grafikákat pedig Kókay Szabolcs készítette. A könyv az MME shopjában vásárolható meg. (K. Zs.)

Csodabak

A nagy méretű, szép kiállítású könyv már az első kézbevételekor gyönyörködött a szemet. A borítón kívül is, belül is Boros Zoltán lenyűgöző grafikája tartja fogva a pillantást, és a könyvbe belelapozva ez az élmény csak fokozódik, hiszen oldalról oldalra, a szöveg közé illetve szebbnél szebb képek bukkannak fel tőle, köztük olyan is, amely a híres őzbakot életében rekonstruálja. Miért is olyan fontos ez az őzbak? A szerzők, Danka Dénes (1952–2022) és Bengyel Zsolt szinte egész életüket e különleges egyed megismerésének szentelték. Az 1965-ben Fejér megyében, Martonvásár és Gyúró között elejtett őzbak 17 éven át, 1967-től 1983-ig őrizte világrekorder mivoltát. A szinte megszámlálhatatlan (igaz, több esetben a részletes információt mellőző, felirat nélküli) fényképpel illusztrált összevetésből az olvasó számára is egyértelmű, hogy „a mi őzbakunk” a legszebb. (Dr. Korsós Zoltán)

Magyarország épületlakó pókjai

A lakásban gyakran találkozunk pókokkal – ám többnyire fogalmunk sincs, milyen fajjal hozott össze minket a jó szerencse. Kaszaspókkal vagy álkaszaspókkal? Vagy éppen a zugpókok valamelyik fajával? Nos, Szinetár Csaba és Kovács Gábor könyvéből ezt könnyen megtudhatjuk. 60 olyan pókfajt mutatnak be,

amelyek legnagyobb részével találkozhatunk akár a saját otthonunkban is. Amellett, hogy a pókokról pompás fotókat közölnek, bőséges leírást kapunk valamennyiükről. Az egyes fajoknál a következő alfejezetek sorakoznak: morfológia, életmód, szaporodásbiológia; megfigyelési javaslatok, hol és hogyan keressük, mit érdemes megfigyelni; a szinantropizáció története, állomásai, földrajzi elterjedés, hasonló fajok, összetéveszthetőség; kapcsolata főbélőjével és albélőtársaival. Az utóbbi évek zoológiai szakkönyvei között csak nagyítóval találunk még egy ilyen alapos, minden részletre kiterjedő és hasznos kiadványt. (K. Zs.)

A muraközi ló régen és ma

Az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság területén példás módon összekapcsolódik az élőhelyvédelem, valamint a régi magyar fajták génmegőrzése és bemutatása. E fajták közé tartozik az egykor szélteben elterjedt hidegvérű muraközi ló, amelynek megőrzésében a nemzeti park mellett a Muraközi Ló Tenyésztésért Egyesület is részt vesz. A muraközi ló kiváló példája annak, hogy miképp lehet vele a legelőket karbantartani, de ugyanakkor annak is, hogy az egykori igen jó természetű igáslóból miképp lehet 21. századi hobbiló. A muraközi ló megmentése és népszerűsítése több mint húsz éve tart, így „ideje volt” egy, a fajtát bemutató könyvet is az érdeklődők kezébe adni. A dr. Németh Csaba és Kovács-Mesterházy Zoltán által szerkesztett kötet három tanulmányt tartalmaz. Az első kettő eredetileg 1881-ban, illetve 1894-ben jelent meg, így tudománytörténeti jelentőségük is vitathatatlan, míg a harmadik tanulmányból mindent megtudhatunk, amit ma a muraközi lóról tudni érdemes. (K. Zs.)

HÍRdzsungel

Fotó: Shutterstock

Bár a természetvédelmi hírek gyakran a biodiverzitás csökkenéséről szólnak, 2024-ben több faj esetében is a populáció nagyságának biztató emelkedéséről számoltak be.

Sombrero-földi gyík (*Pholidoscelis corvinus*): A Karib-térséghez tartozó Sombrero-szigeten a faj egyedeinek a száma hat év alatt 100-ról több mint 1600-ra nőtt, köszönhetően az invazív fajok eltávolításának és az őshonos növényzet helyreállításának.

Ibériai hiúz (*Lynx pardinus*): 2002-ben mindössze 62 egyed élt Spanyolországban és Portugáliában, de a védelmi erőfeszítéseknek köszönhetően a számuk idén elérte a 2000-et, így a faj visszakerült a veszélyeztetett kategóriába.

Észak-atlanti simabálna (*Eubalaena glacialis*): Az állomány idén öt példánnyal nőtt, elérve a 372 egyedet. Lassú szaporodásuk miatt ez is jelentős eredménynek számít.

Sziámi krokodil (*Crocodylus siamensis*): Kambodzsában, a Kardamom-hegységben idén 60 kikelt példányt figyeltek meg, ami hatalmas előrelépés a kritikusan veszélyeztetett faj fennmaradásában.

Olajzöld fattyúteknős (*Lepidochelys olivacea*): A teknősök Banglades partjain idén rekordszámú, 12 425 tojást raktak le, ami 53%-os növekedést jelent. A siker a védelmi programoknak köszönhető. <https://news.mongabay.com>

Egyre több kutatás támasztja alá, hogy a rákok, homárok és más tengeri állatok képesek fájdalmat érzékelni, ami felveti a humánus bánásmód szükségességét. Ezeket az állatokat gyakran élve főzik meg, azzal az indokkal, hogy idegrendszerük nem alkalmas a fájdalom feldolgozására. Egy 2024 végén a *Biology* című folyóiratban megjelent tanulmány szerint azonban a parti tarisznyarákok (*Carcinus maenas*) nociceptorokkal rendelkeznek – vagyis olyan idegvégződésekkel, amelyek érzékelik a sérüléseket, és fájdalomjelzéseket küldenek az agyba. A kutatók húsz rákot tettek ki különböző ingereknek, például műanyag eszközzel végzett bökéseknek, illetve kis mennyiségű ecetnek, amelyet a szemükre és a csápjaikra cseppentettek. Az elektródákkal mért központi idegrendszeri aktivitásuk összhangban volt a fájdalomérzékeléssel. Viszont amikor ártalmatlan anyagokat, például tengervizet használtak, ilyen válaszokat nem tapasztaltak. A nociceptorok jelenléte önmagában még nem bizonyítja a fájdalomérzetet. Ezek az érzékelők kiválthatnak automatikus reflexeket, mint amikor az ember hirtelen elkapja a kezét egy forró tárgyról. Az emberi fájdalomérzet azonban az agyban alakul ki, így a nociceptorok önmagukban nem elegendők. A viselkedésszerű és élettani válaszok együttes vizsgálata azonban alátámasztja, hogy a rákok valószínűleg érzékelik a fájdalmat. A fájdalomérzet kimutatására a tudósok több kritériumot alkalmaztak, például a nociceptorok és a fájdalommal összefüggő agyi területek jelenlétét, az érzéstelenítőkre adott reakciókat, valamint az önvédelmi viselkedéseket sérülés vagy fenyegetés esetén. A remeterákok például képesek elhagyni páncéljukat elektromos sokk hatására, de kisebb valószínűséggel teszik ezt meg, ha egy ragadozó szagát is érzékelik. Ez arra utal, hogy nem pusztán reflexről van szó, hanem tudatos döntésről, amely során az állatok mérlegelik a fájdalom és a túlélés közötti kompromisszumot. <https://www.livescience.com>

Fotó: Shutterstock

Fotó: Shutterstock

A perfluor- és polifluor-tartalmú alkil anyagok (ún. PFAS-ek) olyan szintetikus vegyületek, amelyeket számos ipari és fogyasztói termékben alkalmaznak víz-, zsír- és hőálló tulajdonságaik miatt. Ezen anyagok emberre gyakorolt káros hatásait már alaposan dokumentálták, de anyagcsere zavarokat, rákra utaló biomarkereket és egyéb egészségügyi problémákat okozhatnak a szélesszegélyű huszártknősöknél (*Emydura macquarii*) is. A kutatás Ausztrália Queensland államának három különböző PFAS-szinttel rendelkező helyszínén zajlott. A tudósok kimutatták, hogy a nőstény teknősök a szennyeződést a tápanyagokon keresztül adják át az utódaiknak, amelyek magas PFAS-szinttel és elsősorban a pikkelyekben jelentkező deformitásokkal kelnek ki a tojásból. A súlyosan szennyezett területeken fiatal teknősök nem fordultak elő. A kutatók különbségeket figyeltek meg a tojások számában és méretében is: a mérsékelten szennyezett területről származó teknősök több, de kisebb tojást raktak, mint a tisztább helyeken élők. Bár ezek az eredmények nem minden esetben köthetők egyértelműen a PFAS-hez, a kutatás szerint még alacsony szennyezettség mellett is kimutathatók az egészségügyi problémák. <https://www.sciencenews.org>

Fotó: Shutterstock

Víziló végzett egy orvvadász a dél-afrikai Kruger Nemzeti Parkban. A hatóságok szerint három férfi illegálisan hatolt be a park területére az éjszaka leple alatt, feltehetően vadállatok elejtésének szándékával. Ám a természet közbeszólt: egy víziló – amely különösen agresszív és területvédő fajként ismert – rájuk támadt. A túlélők elhunyt társukat egy közeli útra vontatták. Másnap reggel egy turista bukkan rá a holttestre, és értesítette a park egyik őrét. A dél-afrikai rendőrség jelenleg is vizsgálja az esetet, és arra kéri a látogatókat, hogy ne osszanak meg fotókat a helyszínről, mivel ez veszélyeztetheti a nyomozás sikerét. A nemzeti park vezetősége ismételten felhívta a figyelmet arra, hogy az illegális behatolás a jogi következmények mellett halálos veszélyt is rejt magában. Az orvvadászat nemcsak az állatok életét fenyegeti, hanem magukat az orvvadászokat is. <https://worldanimalnews.com>

A madarak nemcsak fajtársaikkal, hanem más fajok egyedeivel is „beszélgetnek” repülés közben, társas kapcsolatokat alakítanak ki, és talán információkat is cserélnek a vándorlás során. Bár pontosan nem lehet tudni, miről beszélnek a madarak, de hívaik valószínűleg fajra, korra és nemre vonatkozó információkat hordoznak, illetve a tájékozódás vagy a megfelelő pihenőhelyek megtalálásában is szerepet játszhatnak. A kutatók különböző vándormadár fajok hanghívásait elemezték, és kiderült, hogy bizonyos fajok gyakrabban társulnak másokkal, mint az a véletlen alapján várható lenne. Azt is megfigyelték, hogy a hasonló szárnyhossz nagyobb valószínűséggel vezet társuláshoz, ami azt jelenti, hogy a hasonló sebességgel repülő fajok könnyebben maradhatnak együtt a vándorlás során. A tanulmány arra is rávilágított, hogy a madarak szociális kapcsolatai kulcsfontosságúak lehetnek a fiatalok számára, akik nem tudják a szüleiktől megtanulni a migrációs útvonalakat, hanem más, tapasztaltabb madaraktól juthatnak információkhoz. Úgy tűnik tehát, hogy a vándorlás nemcsak biológiai ösztönökön alapul, hanem szociális interakciók is szerepet játszanak benne. <https://www.sciencedaily.com>

Fotó: Shutterstock

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: BETLEHEM ILDIKÓ

TÜSKÉSKEZŰ ÁLFARKASPÓK NYOLCLÁBÚ ALBÉRLŐ

Az épületlakó fajok között szokatlanul nagy méretű és látványos mintázatú pók a tüskéskezű álfarkaspók (*Zoropsis spinimana*), amely az első példány előkerülése óta eltelt alig több, mint tíz év alatt Nyugat-Magyarországon stabilan meghonosodott, és ha nem is túl gyorsan, de feltartóztathatatlanul terjed keleti irányba. A nyári időszakban egyre gyakrabban láthatjuk épületen kívül is. Az ország középső részén, Budapesten is gyakran találkozhatunk vele.

NE FÉLJÜNK TŐLE!

A faj tekintélyes mérete ellenére sem veszélyezteti az embert. Azt azonban nem árt tudni, hogy az ember túlzott közelsége esetén védekezésül használhatja a csáprágóit. Megnyugtatóan hangsúlyozandó, hogy bár képes átszúrni az ember bőrét, a mérge ártalmatlan. A faj képviselőinek látványa a pókoktól idegenkedőknek kellemetlenséget okozhat, de bízunk benne, hogy ez, mivel ártalmatlan állatról van szó, nem társul indokolatlan, túlzott félelemmel.

Mivel bárkinek a lakókörnyezetében (lakásában) megjelenhet, érdemes megismerni ezt a látványos állatot. Fontos hangsúlyozni, hogy nagy mérete ellenére sem jelent egészségügyi kockázatot. Persze ne feledkezzünk meg azokról, akikben a pókok pusztá látványa is aggodalmat kelt, vagy akiknek szorongásos panaszokat okoz. Az úgynevezett pókiszony vagy arachnofóbia egyike a leggyakoribb szorongásos betegségeknek, amelyet az Egészségügyi Világszervezet (WHO) is számon tart.

(Érdemes tudni, hogy ez az egyik legkönnyebben kezelhető, gyógyítható fóbia, amihez a leghatékonyabb eszköz a megismerés, a hiteles ismeretek megszerzése.)

A tüskéskezű álfarkaspók az álfarkaspók (*Zoropsidae*) családjának legismertebb képviselője. Megjelenésében erőteljesen emlékeztet legnagyobb méretű hazai farkaspókjaink, a cselőpókok kifejlett példányaira. Nőstényei 20, hímjei 15 mm testhosszúságúak, lábaik fesztávolsága 60-80 mm-t is elérhet. A kifejlett állatok méretében sokszor látványos különbségek

figyelhetők meg. Az alapszínük sárgásbarna, a fejtor világos középsávjában, a hátulsó középszemek vonalában elől két fel-tűnő sötét foltot viselnek. A középsáv ezt követően erősen be-szűkül, majd a tori részen ismét kiszélesedik egy csillag- vagy lepkeszerű világos foltta. A világosabb alapszínű potroh kö-zepén egy hármastagolódású, sötét középfolttal látható, amelyet kisebb harántszalagok kísérnek. Az álfarkaspók potrohán, a szövöszemölcsök közelében található egy speciális pókselymet termelő szövőlap, többek között ez is megkülönbözteti őket a felületes hasonlóságot mutató farkaspókoktól. Szemeik két sor-ban állnak, az első szemsor egyenes, a hátulsó sor erősen hát-rahajló. Testtartásuk és mozgásuk is hasonlít a farkaspókokra, de a vidrapókok jellegzetes testtartását is felismerhetjük rajtuk. A cselőpókokkal történő összetéveszthetőséget fokozza, hogy a faj kifejlett alakjaival leggyakrabban a nyár végi, kora őszi idő-szakban lehet találkozni, amikor a cselőpókok alkalmilag szin-tén feltűnhetnek épületek környékén, netán azokon belül is. Ez utóbbiak ott fordulnak elő, ahol a környező füves területekkel viszonylag közvetlen a kapcsolat (raktárhelyiségek, szerelőcsar-nokok stb.). A tüskéskezű álfarkaspók gyors azonosítását lehe-tővé teszi a háti oldal említett jellegzetes mintázata. Az ivarérett példányok esetében a külső ivarszervek felépítése teszi egyértel-művé az azonosítást, és a megkülönböztetésüket az Európa déli területein előforduló közeli rokonoktól, más álfarkaspókoktól. Nálunk (egyelőre) kizárólag ez az egy faj fordul elő.

VADÁSZAT ÉS CSALÁDI ÉLET

Az álfarkaspók más vadáspókhoz hasonlóan nem hasz-nálnak fogóhálót zsákmányaik elejtéséhez. Jellegzetes szövédé-küket a búvóhelyeik, valamint nőstények esetében a petecsomó-ik védelmére szolgáló keltetősátraik elkészítéséhez használják. Rendszerint éjszaka táplálkoznak, csak akkor hagyják el rej-tekhelyeiket. A közelükben lévő rovarokat lerohanással ejtik el. Zsákmányukat gyors marással elpusztítják, és szövédékbe cso-magolás nélkül elfogyasztják. Minden, a méretükhöz mérten alkalmas rovar (és pókot) elfogyasztanak.

Ivarérett példányokkal az év nagy részében találkozhatunk. A párzásuk sajátos koreográfia szerint történik: a hím szem-ből közelíti meg a nőstényt, és egy hirtelen mozdulattal felülről mind a négy pár lábával átöleli a fejtorát. Ez valójában „lefegy-verzés” is, hiszen a hím határozott ölelése nem teszi lehetővé a nőstény szájszerveinek (csáprágóinak) használatát. A nőstény „fegyverei” az ölelő hímmel ellentétes oldalra kerülnek. Hosz-szabb ideig láthatjuk a párokat ebben a helyzetben. A tényleges párzás, a hím spermájának átadása úgy történik meg, hogy a hím a párzólabáinak nyúlványát felváltva jobbról és balról a nő-stény hasi oldalán lévő ivarlemez nyílásába illeszti. A párok álta-lában a párzást követően sem viselkednek egymással agresszívan.

A tüskéskezű álfarkaspók gyors azonosítását a háti oldal jellegzetes mintázata teszi lehetővé

KÉT DÁTUM, KÖZTÜK 11 ÉV

1. 2013. augusztus 26. Egy küldemény várt rám a mun-kahegyi íróasztalom: egy befőttesüveg látványosan kilyuggatott tetővel, és egy üvegre ragasztott levél egy közeli gimnáziumban oktató kolléganőtől: „A laká-sunkban fogtuk” – utca házszám aláírás. Láttam, hogy egy megtermett pók lapul az üveg falán. Mintha egy kö-zepes méretű pokoli cselőpók lett volna, de valami nem stimmel. Hát ez valami olyan volt, amivel akkor talál-koztam először.

Csak nem?

De bizony! Megérkezett egy olyan pókfaj példánya, amely valamikor a múlt század kilencvenes éveinek közepén indult el Dél-Európából, hogy meghódítsa a kontinens északabbra fekvő területeit. Számos hasonló esetről hallottunk, olvastunk, de ezúttal hozzám „ko-pogtatott be” a Kárpát-medence egy újabb potenciális lakója. Megjegyzem, az osztrák–magyar határon nem vették észre, igaz, ekkorra már megszűnt az útlevelek el-lenőrzése. (Mennyivel szerencsésebbek az állatok! Nekik korábban sem kellett!)

2. 2024. december utolsó napjai. Egy kiskunhalasi ter-mészetfotós ismerősömtől kapok egy friss fotót, ame-lyen egy lakóház falán lapul a mostanra jól ismert, egye-di mintázatú pók. Ez az első általam ismert adat a Duna keleti oldaláról. A két dátum között csak 11 év telt el.

A párzaskor a hím szemből és felülről öleli át partnerét

A megtermékenyített nőstény a keltetősátrában készíti el petecsomóját

Az utódok második vedlésükig az anyjukkal maradnak

ÉSZREVÉTELLENÜL ÉLNEK

A tüskéskezü álfarkaspók azok közé a feltűnő pókok közé tartozik, melyek ha előjönnek rejtékelyükről, nem lehet őket nem észrevenni. Szándékos keresése abban a lakásban lehet indokolt, ahonnan kerültek már elő példányok. Olyan háborítatlan és fénytől elzárt bűvöhelyeket keresnek maguknak, mint például a régebbi építésű lakások redőnytokjai, a ritkán használt bútorbelső, ahonnan az éjszaka folyamán előmerészkednek. Befogásuk legbiztonságosabb módja, ha egy átlátszó üveg-edénnyel (például pohárral) leborítják őket, majd egy kemény papírlapot csúsztatnak az edény pereme és a leborított felszín közé. Az így foglyul ejtett állatot elengedhetik a szabadban, vagy egy jól zárható terráriumban is elhelyezhetik. Ez utóbbit persze csak akkor, ha meg akarják figyelni a viselkedését, a táplálkozását, az udvarlását, avagy azt, hogy miként gondozza a nőstény az ivadékait.

A nőstény néhány nappal a párzás után már lerakhatja petecsomóját az előre gondosan megszögt keltetősátrába. Egy-másfél hónap elteltével kelnek ki a fiatalok, amelyek száma az ötvenet is elérheti. A nőstények több petecsomót is rakhatnak egymás után. Ivarérett példányok elsősorban az őszi hónapokban fordulnak elő, de nem ritkán találhatunk ilyeneket az év más hónapjaiban is. A szaporodási időszak természetben jellemző tipikus szezonális az épületlakó fajok esetében éppúgy változik, mint a háziásított fajok egy részénél. A nőstények teljes élettartama általában másfél, a hímeké csupán egy év.

MÚLT, JELEN, JÖVŐ

A tüskéskezü álfarkaspók Dél-Európában nem csak a szabad természetben fordul elő, gyakran megfigyelhető épületek környékén és azokon belül is. Ennek az alkalmazkodóképességének köszönheti, hogy a kedvezőtlenebb éghajlatú területeken (Közép- és Észak-Európában) az épített környezetre korlátozhatja életterét. A teljes életsiklusához legalább a téli hónapokban elengedhetetlenek a fűtött épületek, így jelenleg hazánkban is kizárólagos épületlakó. Nem lenne példa nélküli, ha a jövőben városainkban a szabadban is tartósan megjelenne a faj, és így idővel nálunk is úgynevezett fakultatív épületlakóvá válna. Melegedő éghajlatunk egyértelműen ezt vetíti előre. 2023 tavaszán Szombathelyen egy belvárosi ház udvarának téglarakásából is kerültek elő példányok, amelyek minden jel szerint a szabadban teleltek át.

A korábban kizárólag a Földközi-tenger mellékén élő fajt a múlt század kilencvenes éveinek közepén figyelték meg először az Alpoktól északra, Baselben. Ezt követően Ausztria nyugati tartományaiiban és Németországban is egyre több példányt észlelték. Emberi közvetítéssel, véletlenszerű behurcolással betelepült az Egyesült Államokba is, ahol mára már látványosan elterjedt fajjá vált. Feltételezhetően így jutott el és települt be Grúziába is.

DR. SZINETÁR CSABA
A szerző felvételei

A böjti réce gácsér tollazatának finom rajzolata és színei közelről nézve bontakoznak ki teljes szépségükben
Fotó: Szabó Gábor

AZ ÉV MADARA 2025-BEN

A BÖJTI RÉCE

Néhány évtizede kezdődött el a talajvíz szintjének vészes csökkenése a Duna–Tisza közén, különösen a Kiskunsági-homokhátság területén. Az országosan egyre fokozódó szárazodás, üde dombvidéki rétjeink kiszáradása, a patakok vízhozamánk csökkenése, sok helyen a meder teljes kiapadása a Kárpát-medence nagy részén megfigyelhető. Nem véletlenül jelöltek az „Év madara” címre éppen egy vízimadarat, a böjti récét (*Spatula querquedula*), ezzel ugyanis a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület a vizes területek, a vízi élőhelyek védelmére, fokozott megóvására hívhatja fel a figyelmet.

Böjti récével télidőben még véletlenül sem találkozhatunk. Míg sok más récefaj, például a csörgő réce vagy a tőkés réce, amely csak az idő hidegebbé válásakor, vagy a komolyabb fagyok beálltakor vonul tovább vizeinkről, addig a böjti réce augusztus végén vagy szeptemberben mindenképpen felkerekedik, és a téli szállására költözik. Az említett récefajokkal ellentétben hosszú távú vonuló, átrepül a Földközi-tenger felett, és még a Szaharán is, a telet valahol Nyugat-Afrikában, a Száhel-övezet országaiiban tölti.

Tavaszi vizeink üde színeket, bár manapság már sajnos mind kisebb számban és egyre ritkábban kerül szem elé. Nemhiába viseli jól hangzó nevét, a többség valóban a böjti szelekkel érkezik

haza afrikai téli szállásáról. Általában március elején láthatjuk az első példányokat, de kellemes idő esetén már február utolsó napjain is feltűnhetnek.

ÁZSIÁBAN IS HONOS

Meglepődve láttam néhány éve Kambodzsában a mocsárvidéket járva, hogy az egyik bozóttal övezett víztükrön böjti récék úszkálnak. A mintegy negyventagú csapat hamar szárnyra kapott, s eltűnt előlem a magas fák között. Ők is teleltek itt, Belső-Ázsiából és a Távolszeletről érkeztek ide, Indokína vizeire.

AZ ÓVILÁG LAKÓJA

Mint a már említett kambodzsi példából is kitűnik, a böjti réce a palearktikus faunaterület nagy elterjedésű récéje. Az Újvilágba nem megy át. Fészkelőterülete a Brit-szigetektől a Táv-Keletig, Szahalin szigetéig, sőt Kamcsatkáig nyúlik. A keleti populáció – amely szintén hosszú távú vonuló – Indiában és Indokínában (Hát-só-India), valamint Új-Guinea szigetén tölti a telet.

Tengeri viharokba került, eltévedt egyedei az óceánok fölé is kisodródhatnak, a szerencsésebb példányok valamely szigetcsoporton lelhetnek menedéket. Ilyeneket észleltek Izlandon és az Azori-szigeteken, valamint a Csendes-óceán térségében Hawaiiin és a Midway-atollon. Ez utóbbi szigetek „menekültjei” feltehetően az ázsiai populációkból kerültek ki.

Hatalmas fészkelőterületük, amely a Brit-szigetektől Táv-Keletig, sőt Kamcsatkáig húzódik, az utóbbi évtizedekben változni látszik. Az area déli szegélyén lévő fészkelőhelyeiket lassan feladják, ott egyre ritkábbá válnak, míg az ellenkező oldal az új fészkelőterületek foglalásával mindinkább tolódik északi irányba. Sok más fajhoz hasonlóan, mint a bíbic vagy a fehér gólya, a böjti réce is lassú terjeszkedésben van észak felé. Rokona, az ugyancsak látványos nyílfarkú réce mindezt már ötven évvel ezelőtt megtette. Az utóbbi években mind ritkábban találjuk fészkelve hazánkban. Areájának déli pereme lassan már elhagyja Magyarországot. A böjti réce állománya ezzel szemben csak a legutóbbi két évtizedben ritkult meg ennyire. Élőhelyeinek kiszáradása mellett az areaeltolódás magyarázatát a globális felmelegedés hatásaiban kereshetjük. A lokális problémák – mint a talajvízszint csökkenése – csak gyorsítják ennek ütemét.

A böjtiréce-párnál jól látható az ivari kétalakúság. A tojó rejtőszínezetű tollazatot visel, hiszen így tud „láthatatlanná” válni a fészken
Fotó: Szabó Gábor

Pedig milyen szép látvány, amikor ezek a finom színekbe öltözött madarak tél végén vagy kora tavasszal feltűnnek vizeinken! Távolságtartók. Legtöbbször csak távcsővel figyelhetjük meg őket.

A SEKÉLY VIZEK LAKÓJA

A böjti réce a sekély vizű eutróf tavak madara. A Kiskunsági-homokhátság egykori szikes tavain rendszeres fészkelő volt, ma már csak kevés helyen van erre lehetősége. Költ ezenkívül a Jászságban, a Tiszántúl számos pontján, de elsősorban a Dunántúl dombvidékein, főként ahol tavakat talál, valamint a Kisalföld és a Mezőföld vizein is. Mint sok más faj állománya, úgy a böjti réce populációja is vészesen megfogyatkozott az utóbbi tíz-tizenöt évben. A BirdLife International szerint az európai állomány az utóbbi két évtizedben negyedével csökkent. A hazai nemzeti parkok felmérései szerint az országos állománya mindössze 700 fészkelő pár körüli.

A mi időnkben, az ötvenes, hatvanas években, még igazi esztétikai örömet jelentett akár Jászberényben a Hajtán, akár a Kiskunság szegélyén elterülő Péteri-tavon, amikor a kéken csillogó olvadékvizekre kora tavasszal megérkeztek a böjti récék. Száraz, kereplő hanggal emelkedtek fel a vízről kis csoportjaik, majd a kereplést időnként ismételve rótták a köröket a mocsár és a rét fölött, három-négy gácsér vagy akár több is, egy tojó társaságában.

Nászrepülésük ez az időnként megtorpanó, hirtelen fordulatokkal, szögletes irányváltásokkal tarkított hosszas körözés alacsonyban a tó fölött.

Ezen időszakot követően párba állnak, s május közepén megkezdődik a fészek- és tojásrakás. Költésre elhagyják a tómedret, s a fészket valahol egy biztonságos, száraz helyen építik, de sok más récétől eltérően mindig a talajon. Ötven-száz vagy akár 300 méterre is eltávolodhatnak a víztől, és a fészket valamely magas-

A felrepülő récecsapatban is rögtön elötűnnek a böjti réce gácsérok, szárnymintájuk és fehér szemöldöksávjuk feltűnő
Fotó: Shutterstock

A CSÖKKENÉS OKAI

Bár mint említettük a böjti réce állománya Magyarországon nagyarányú csökkenést mutat, természetvédelmi veszélyeztetettségű kategóriája a BirdLife International szerint „Least Concern”, vagyis „kevésbé veszélyeztetett”. Ezt azzal magyarázzák, hogy a glóbuszon elfoglalt fészkelőterülete meglehetősen nagy kiterjedésű, eléri a 32 500 000 km²-t, azaz Európa területének több mint háromszorosát. Hazánkban 2004-ig vadászható faj volt, 2008-ban nyilvánították védetté. A létszámcsökkenés miatt jelenleg már fokozottan védett, természetvédelmi eszmei értéke 100 000 forint.

Állományának növeléséért akkor tehetünk legtöbbet, ha megállítjuk az ásót és a kapát, meg a markológépet, amellyel kora tavasszal az olvadékvizeket (ha még lennének havas telek), vagy a rétjeinken és szikeseinken keletkezett csapadékvíztócsákat „belvíznek” minősítve árokásással igyekszünk levezetni. Ez az „árokásás” a legfőbb oka sekély vizű tavaink eltűnésének, az Alföld kiszáradásának, a Kiskunság talajvízszintje nagyarányú csökkenésének, ami a böjti réce (és sok más faj) élőhelyeinek eltűnéséhez vezetett. A fészkelését károsító emlősök számát, mint az aranyakál, a róka és a borz vagy a vaddisznó, apasztani kell.

Tavaszi vizeink megőrzésével elérhetjük, hogy a globális felmelegedés visszafogottabban fejtsse ki kedvezőtlen hatását, és lassíthatjuk a böjti réce fészkelőareájának északabbra tolódását.

laton, kis homokdomb dús gyepebe, olykor gabonaföld szélébe rakják.

A fészek egy kis talajmélyedés, amelyet a tojó a saját testéből kitépkedett puhely- és fedőtollakkal puhára bélel. A fészekalj leggyakrabban 6-10 halvány krémszínű, viszonylag kihegyezett tojásból áll. A kotlás, akárcsak a házi tyúknál, jó három hetet vesz igénybe. A fiókák egyszerre, egy napon kelnek ki, és fészek-hagyók, felszáradásuk után a tojó vezetésével mindjárt a legközelebbi vízhez mennek, s ettől kezdve igazi életelemükön, a vízen élnek tovább. Röpképességüket jó öt hét alatt érik el. Ezt követően is az élőhelyükön maradnak, többnyire a magasra nőtt növényzet, a sás és a gyékény takarásában mozognak.

Petőfiszállás határában, a Péteri-tónál, szösös bükkönnyel kevert rozsvetésben találtam kotló példányokat május végén. A fészek a gabonátábla szélétől néhány méterre, a legközelebbi víz partjától mintegy 300 méterre épült. A Kiskunsági Nemzeti Park alapításának évében, 1975-ben Bócsa határában, a Szappanos-tó szélétől néhány méterre, a sziki növényzetben lapult egy tojó a fészken. Ma már ez elképzelhetetlen lenne, hiszen a Szappanos-tó évtizedekkel ezelőtt kiszáradt.

A böjti réce a táplálékát főként szürcsöléssel szerzi a víz felszín alatti rétegeiből, ahhoz hasonlóan, mint a kanalas réce, de a felszínről és közvetlen a felszín alól csipegetéssel is felszedi főként rovarokból, lárvákból vagy ebihalakból álló zsákmányát. Szikeseink tavaszi vizein az említett szürcsöléssel fogyasztja a zooplankton, a tömegesen lebegő kandics- és bolharákokat. Állati eredetű tápláléka mellett jelentős mennyiségben fogyaszt növényi részeket is, főként moszatokat és zöld leveleket, gumókat és friss hajtásokat, szárazakat.

DR. BANKOVICS ATTILA

A RÁKOSI VIPERA VÉDELME A KISKUNSÁGBAN

AZ UTOLSÓ PILLANATBAN

A rákosi vipera (*Vipera ursinii rakosiensis*) a Pannon-medence füves élőhelyein egykor nagy számban fordult elő, azonban a gyepek feltörése és szántóföldi művelésbe vonása miatt élőhelyeinek többsége megszűnt.

A napjainkra fennmaradt csekély számú hazai populáció megmenekülése az elmúlt két évtizedben végzett természetvédelmi tevékenységeknek köszönhető.

A vipera állományainak fogyatkozását sikerült ugyan megállítani, de az egyedszám a kedvezőnek tekinthető élőhelyi feltételek ellenére sem növekedett kimutathatóan. 2019-ben ezért újabb LIFE-projekt indult annak érdekében, hogy a veszélyeztető tényezők hatását csökkentsék, és a faj természetvédelmi helyzetét kedvezőbbé tegyék.

A viperaállományokat jelenleg a kis populációméret, a jó minőségű élőhelyek korlátozott elérhetősége, állapotuk romlása, és a ragadozók megnövekedett száma veszélyezteti. A kis méretű és egymástól elszigetelt állományok esetében a beltenyészet és a genetikai sodródás miatt meglehetősen nagy a kihalás kockázata. Ezt a meglévő élőhelyek területének növelésével és az elszigeteltség megszüntetésével lehet csökkenteni, hiszen az élőhelyek közötti mozgások elősegítik a génáramlást, így növelve a genetikai változatosságot.

Az elmúlt években sor került a korábban kiszántott élőhelyek egy részének visszagyepesítésére, azonban az ilyen területek minősége elmarad a rákosi vipera által kedvelt száraz homoki gyepekétől. A gyepek más részein, a mélyebb fekvésű láp-

réteken az időjárás és a talajvízháztartás megváltozása miatt csökkent az időszakos többletvízhatás, aminek a vipera másik kedvelt élőhelyének fogyatkozása a következménye. Az elmúlt években egyre több ragadozóról derült ki, hogy étlapján a rákosi vipera is szerepel, miközben ezen predátorok állományai országsszerte növekedtek. A LIFE-projekt kiskunsági akcióinak fő célja ezeknek a problémáknak a kezelése.

ÖSSZEKÖTJÜK AZ ÉLŐHELYEKET

A Bócsa-bugaci homokpusztán ismert két fő állományt mostanáig egy idegenhonos fajokból álló, telepített erdő választotta el egymástól. Ennek egy részét egy korábbi Interreg-IPA-pályázat keretében letermelte a nemzetipark-igazgatóság, hogy a két állományt egy húszhektáros élőhelyfolyosó kösse össze. Ahhoz, hogy ezt a területet valóban használják is a viperák, a korábbi erdő helyén megfelelő gypszerkezetet kell kialakítani. Az elmúlt években a gypvázát alkotó veresnadrág csenkeszt vetettük el, majd a térségben található viperaélőhelyekre jel-

Rákosi vipera portréja

Fotó: Dr. Mizsei Edvárd

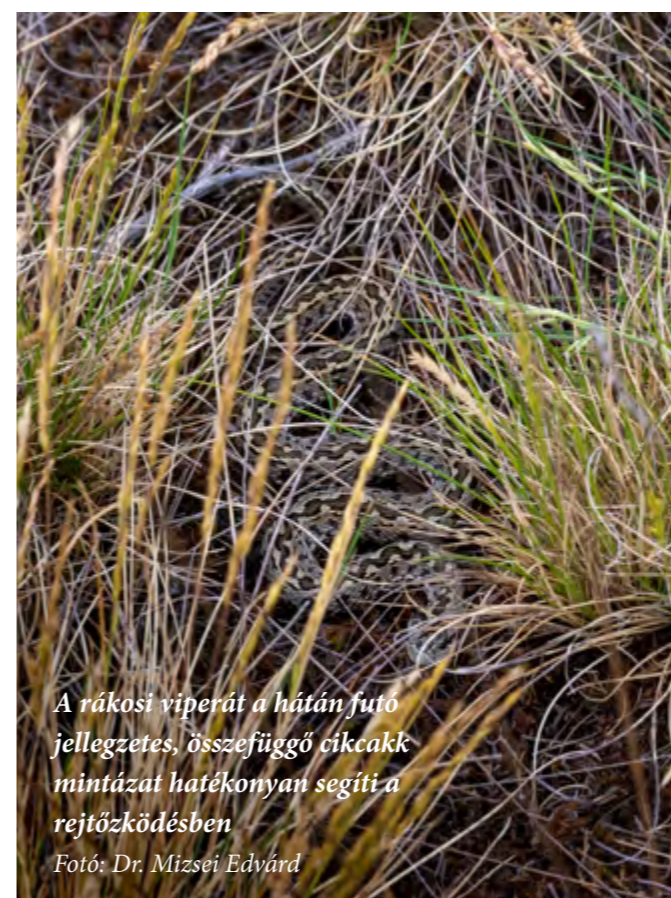
Rákosi vipera

Fotó: Dr. Mizsei Edvárd

Rákosivipera-élőhely a Felső-Kiskunságban

Fotó: Schneider Viktor

A rákosi viperát a hátán futó jellegzetes, összefüggő cikcakk mintázat hatékonyan segíti a rejtőzködésben

Fotó: Dr. Mizsei Edvárd

lemző növényfajokat (pl. élesmosófűvet, homoki árvalányhajat, homoki szürkekakát stb.) vetettünk. Amíg a talajfelszínen nem záródik a gyp, folyamatosan vissza kell szorítanunk a bolygatott részekben megjelenő invazív és idegenhonos növényeket, valamint a kivágott fák sarjait.

A VÁLTOZATOSSÁG NEM CSAK GYÖNYÖRKÖDTE

A rádiótelemetriás jeladóval ellátott rákosi viperák nyomon követésekor bebizonyosodott, hogy a ragadozó madarak komoly veszélyt jelentenek rájuk. Rejtőzködésüket a változatos gypszerkezet és a takarást nyújtó zombékok segítik, így növelik túlélési esélyüket. A Felső-Kiskunságban több ezer hektár szántóterület visszagyepesítésére került sor, vagy indultak spontán regenerálódásnak a felhagyást követően. Ám az ilyen másodlagosan kialakult gyepek fajkészlete szegényesebb, mint az ősgyepeké, mivel a gyenge vagy rossz terjedőképességű növényfajoknak nem elegendő néhány évtized, hogy visszatelepüljenek a korábban szántott területekre. A növényfajokban szegény gyepek szerkezeti változatossága is kisebb, ezáltal a rákosi vipera számára is kevésbé alkalmas élőhelyek. A projekt keretében ezeken a fajszegény gyepeken végzünk növényfajokban kivételesen gazdag gypfelülvetések több mint ötven növényfaj magjainak kijuttatásával, ami várhatóan jelentős mértékben fogja növelni ezeknek a területeknek a szerkezeti változatosságát és alkalmasságát a vipera számára.

A Kiskunságban zajló talajvízszint-csökkenés és egyes helyeken a megváltozott hasznosítás miatt csökkent a lárprétek kiterjedése, a lárteknők nyílt vizét pedig teljesen benőtték a rekettyefüzesek. A projekt keretében a rekettyefüzesek kotrását, valamint egyes tájsebek (pl. vizes élőhelybe ásott gödörkutak) meder-helyreállítását végeztük el. A beavatkozásoknak köszönhetően az időszakos többletvízhatásnak kitett – és számos más fajnak is kedvező – élőhelyek kiterjedésének növekedése mellett a rákosi vipera vedléséhez nélkülözhetetlennek tartott időszakos felszíni vízborítású, illetve magas páratartalmú élőhelyfoltok is kialakulnak.

Önkénteseink számos tevékenységben (például az élőhelyek diverzifikálásában) is részt vesznek

Fotó: Schneider Viktor

KEVESEBB RAGADOZÓ, TÖBB VIPERA

A korábban elvégzett emlősürülék- és madárköpet-vizsgálatok eredményeinek alapján elmondható, hogy a ragadozók nagyszámú viperát fogyasztanak el, ez lehet az oka, hogy az elmúlt évtizedek fajvédelmi erőfeszítései ellenére sem nőtt kimutathatóan ennek a kígyófajnak az egyedsűrűsége. A projekt keretében a vadászható ragadozók, a róka, a borz és a dolmányos varjú állományszabályozási célú gyérítése a területileg illetékes vadásztársaságokkal együttműködésben zajlik, de a védett és fokozottan védett ragadozó madarak távoltartására más megoldást is alkalmazunk.

A Rákosivipera-védelmi Központ szomszédságában található rekonstruált gyepek egy faj egyik legfontosabb visszatelepítési helyszíne, amelynek egy részén a ragadozók teljes kizárásával kívánjuk védeni a viperákat. Egy négyhektáros hálórendszert építettünk, amelyet úgy terveztünk meg, hogy a viperák által leginkább használt gyepterületet fedje le, és a háló alatt a legteljesebb mértékben kivitelezhető legyen. A ragadozóktól mentes élőhelyen a rákosi vipera állománya várakozásunk szerint jelentősen növekedni fog, és nemcsak a lehálózott területen lesz több egyed, hanem a környező részállományok is megerősödnek, hozzájárulva e ritka kígyó hosszú távú fennmaradásához.

A ragadozók mellett a vaddisznó károkozása is jelentős lehet a rákosi vipera állományaiban. Ugyanis nemcsak elfogyasztják a kígyókat, hanem hatalmas területeken túrják a gyepeket, ezzel rontva az élőhelyek minőségét. A vaddisznók távoltartására a helyi gazdákkal együttműködve többsoros villanypásztorral vesszük körbe a viperák lakta felső-kiskunsági gyepeket.

„VIPERAÓRÁK” AZ ISKOLÁKBAN

Fontosnak tartjuk, hogy akik „viperás” élőhelyek közelében laknak, ismerjék a fajt, és oktanul ne tartsanak tőle. Ezért rendszeresen szervezünk interaktív tanórákat a környező iskoláknak, amelyeken a gyerekek fogékony partnernek bizonyulnak. A Rákosivipera-védelmi Központba szervezett kirándulások keretében az érdeklődők testközelbe kerülhetnek e ritka és fokozottan védett kígyóval.

A Tomi nevű német juhászkutya megtanulta a különböző korú és nemű viperák és vedlések szagának azonosítását

Fotó: Schneider Viktor

VAN, AKI AZ ORRÁVAL SEGÍTI A MUNKÁNKAT

A természetvédelmi célú kezelések és beavatkozások hatékonyságának mérése alapvető fontosságú a védelmi tevékenységek értékeléséhez és a jövőbeli tevékenységek megalapozásához. A rákosi vipera élőhelyeinek állapotát és a populációk egyedsűrűségét vizsgálva korábbi tapasztalatok alapján egy komplex monitoringrendszer dolgoztunk ki, amely a hagyományos adatgyűjtési és a legjobban bevált adatfeldolgozási elemzési módszereket egyesíti újszerű megközelítésekkel.

A rákosi viperát nem könnyű fellelni az élőhelyein, ami nem is csoda, hiszen ez a kistermetű kígyó számos állat étlapján szerepel, ezért a predáció elkerülése érdekében élete legnagyobb részét úgy éli le, hogy egy porcikája sem látszik ki a fűből. Az ilyen rejtőzködő életmódot élő fajok esetében egy adott élőhely állományának felmérése, vagyis annak megállapítása, hogy az egyedek hol és milyen számban fordulnak elő, nagy időbeli ráfordítást igényel. A minél pontosabb és hatékonyabb állománybecslés érdekében a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság létrehozta rákosi vipera-kereső kutyás egységét. A Tomi nevű német juhászkutya megtanulta a különböző korú és nemű viperák és vedlések szagának azonosítását. A kutyás egység feladata a potenciálisan alkalmas élőhelyeken a rákosi vipera jelenlétének kimutatása, az előfordulások finom léptékű térképezése, és az adatgyűjtés segítése a monitoringtevékenységek során.

DR. MIZSEI EDVÁRD – SCHNEIDER VIKTOR

Animal Health Naturally immunovet

- IMMUNERŐSÍTŐ
- HATÉKONYABBÁ TESZI A VÉDŐOLTÁSOKAT
- KEVESEBB ANTIBIOTIKUM HASZNÁLAT
- MELLÉKHATÁSOKTÓL MENTES
- KEVESEBB MEGBETEGEDÉS

KLINIKAILAG
BIZONYÍTOTT

Az elmúlt 20 évben számos nemzetközi kutatás bizonyította az Immunovet hatékonyságát.

A
FŐVÁROSI
ÁLLAT- ÉS
NÖVÉNYKERT

évek óta alkalmazza az Immunovet termékeit az állomány egészségének megőrzésére, valamint eseti terápiák kiegészítőjeként.

Kapható tablettá és granulátum formában országszerte állatorvosi rendelőkben, kisállat kereskedésekben és állatpatikákban.

www.immunovet.hu

Hazai HÍREK

Rovarok a télen • Hova tűnnek a rovarok télen? Az egyes fajok különböző taktikákat alkalmaznak: vannak, amelyek magányosan elrejtőzve, mások összebújva vészlik át a telet, és akadnak, amelyek melegebb tájakra vándorolnak. A rovarok egy csoportja félig éber állapotban tölti a telet. Ez elsősorban a tömegesen együtt élő fajokra jellemző, amilyenek például a méhek és a hangyák. A harlekinkaticák nyáron nem élnek együtt, de a telet összegyűlve, nagy csapatokban vészlik át az időjárás viszontagságaitól védett helyen, például a házak repedéseiben vagy a tető cserepei alatt. A lepkék között akadnak olyan fajok, amelyek vándorlással oldják meg a telet. A bogáncslepke vagy az Atalanta-lepke kis termete ellenére tőlünk nagyon messzire, Olaszországba vagy akár Afrika északi tájaira is képes elrepülni. Azok a szívos lepkék, amelyek meg tudják tenni ezt az oda-vissza utat, a következő évben képesek szaporodni, petéket lerakni.

Olyan rovarok is léteznek, amelyek képesek glicerinszerű fagyálló folyadékot termelni a szervezetükben. Így nekik nem kell attól tartaniuk, hogy téli álmuk közben a fagy és a jégkristályok képződése megöli őket. Ilyenek például az egyes medvelepkék hernyói, amelyek nem fejlődnek ki őszi, hanem hernyóállapotban töltik a telet.

A talajlakó pókok – például a szongáriai cselőpókok – járataikban, magányosan telelnek.

A rovarok egy csoportja a vizet választja telelőhelyül. Ilyenek a szitakötők lárvái, egyes vízipoloskafajok, illetve a közismert kérészfajok: a tiszavirág és a dunavirág. A kérészek több éven keresztül fejlődnek az iszapos rétegben, de nekik is hibernált állapotban kell átvészelnük a telet. A szitakötők lárvái az őszi lehűléskor az iszapban hibernálódnak. Még lárváállapotban is aktívan táplálkoznak, ragadozó életmódot folytatnak. Tavasszal pedig – amikor végre felmelegszik az idő – kiolvadnak, felébrednek, majd átalakulva, szépséges szitakötőként folytatják életüket.

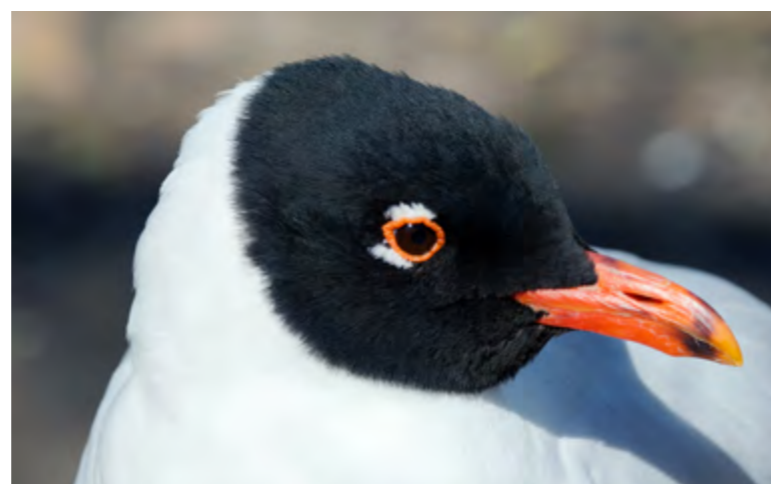

Vissza a természetbe • A Budakeszi Vadaspark és a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság szakemberei fél-éves gondozás után, megtalálásának helyszínén engedték szabadon Szerénkét, a tiszta vérű vadmacskát. Az állat a múlt év végén térhetett vissza természetes élőhelyére.

A Vadmacska Fajmegőrzési Program eredményeként e fokozottan védett faj – amelyet a tavalyi év emlősenek választottak – összetársadalmi szinten is egyre nagyobb figyelmet kap.

Az előző nyáron került a vadasparkba három elárvult, akkor még csak feltételezetten tiszta vérű vadmacskakölyök. A körülbelül 4-5 hetes két nőtényt és egy kandúrt a Petesalmi Vidramenhely közelében találtak meg. A későbbi genetikai vizsgálat során kiderült, hogy a három egyed testvér, és valóban tiszta vérű vadmacska. Miután már táplálékukra is maguk vadásztak, megkezdődött a természetbe való visszazoktatásuk. Az állatokat különböző módszerekkel engedik szabadon a tavasz folyamán megtalálási helyük közelében.

A vadaspark holisztikus szemlélettel védi a vadmacskákat. A fajmegőrző munkát szakmai együttműködés segíti, amelyben a vadaspark partnerei a Pilisi Parkerdő Zrt., a Duna-Ípoly Nemzeti Park Igazgatóság és a Herman Ottó Intézet Nonprofit Kft.

50 év • A hazai természetvédelem nemrégiben emlékezett meg a Hortobágyi Nemzeti Park 50 éves fennállásáról, de a sorban következő ünnepségre sem kellett sokat várni: idén volt a Kiskunsági Nemzeti Park alapításának 50. évfordulója, hiszen 1975. január 1-jén jött létre hazánk második nemzeti parkja.

A Kárpát-medence élővilágának védelme érdekében tett lépések fontos állomása volt ez, még ha ez kezdetben nem is volt zökkenőmentes, és számos terület ki is maradt a védetté nyilvánítások első hullámából.

Ezt tetézte még, hogy a technokrata korszaknak megfelelően addigra végbement tájtalakítások miatt itt nem volt lehetőség a „nagy testvérhez” hasonló, nagy blokkból álló terület kijelölésére, így alapításakor a Kiskunsági Nemzeti Park hat területből állt, ami mintegy 30 000 hektárt jelentett. Két évtizeden belül ezt kibővítették, így immár több mint 50 000 hektárt foglal magába a KNP.

Számos olyan állatfajt ismerünk, amelyek léte a szikes pusztákhoz kötődik vagy az alföldi magyar tájra jellemző – elég csak a tűzokra vagy a székicsérre gondolni.

További információk: www.knp.hu

Szalonkarejtély • A Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem (MATE) kutatói az erdei szalonka élőhelyhasználatával kapcsolatosan vizsgálták, és eredményeik újabb információkkal szolgálnak a rejtélyes madárfaj életéről.

A kutatók azt vizsgálták, hogy a szalonkák éjszakai előfordulása különbözik-e két szomszédos, hasonló növényzetű legelő között, valamint hogy az észlelések térbeli mintázatának táblán belüli eltérései összefüggésben vannak-e a földigiliszta-sűrűséggel és a fő talajjellemzőkkel. Jelölt madarak GPS-nyomkövetési adatait és közvetlen megfigyelési adatokat használtak fel, hogy tanulmányozzák a madarak előfordulási mintázatát tavaszi és őszi időszakban. Az eredmények megerősítették, hogy a nagyobb földigiliszta-sűrűséggel rendelkező táblát gyakrabban látogatták a szalonkák, és ez az összefüggés egy adott táblán belül is megfigyelhető volt. Mivel a földigiliszta-sűrűség és a talajparaméterek jó indikátorai a szalonka táplálkozó-élőhelyének, e változók mérése – legalábbis durva léptékben – segíthet a faj számára fontos élőhelyek azonosításában és kezelésük tervezésében.

Fotó: Szűcs László

Vércsék a Kiskunságban • A védett vörös és a fokozottan védett kék vércsék állományának fennmaradását mesterséges fészkelőládák kihelyezésével és karbantartásával segíti a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Budapesti Helyi Csoportja a Felső-Kiskunságban.

Bár e két faj évről évre változó számban jelenik meg és talál természetes fészkelőhelyeket, mégis szüksége van az emberi segítségre. A kék vércse ráadásul telepesen költő faj, és ilyen módon nagyobb a költési sikeresség, mint szoliter formában.

Az első – leginkább kék vércsék számára alkalmas – odútelepet tíz éve helyezték ki az MME önkéntesei. Az utóbbi években két, mesterséges ládából kialakított telepen alakult ki stabil kékvércse-állomány, de számos újabb megtelepedést is észleltek. A mostani leltár szerint a tavalyi szezonban 121 ládában közel 60 vércsepár költött, de a szakemberek találtak odúfoglaló szalakótakat is.

További részletek: www.mme.hu

Sirálymatuzsálem • A madarak vonulása még mindig sok meglepetést tartogat, de emellett jó alkalmat nyújt az egyes példányok korának meghatározására is.

2024 utolsó napjaiban egy magyar fémgűrűs szarcsensirályt észleltek Dél-Portugáliában, amelyet 2003-ban, azaz bő 21 évvel ezelőtt fiókakorában gyűrűztek Rétságban.

2005-ben, majd három alkalommal 2009-ben is a gyűrű alapján azonosították egy dél-spanyolországi telelőhelyen. Mivel mindössze ezzel a négy megfigyelési adattal rendelkezünk a madár élettörténetét illetően, további részletek nem ismertek, azaz nem tudjuk, hogy ez a példány hol fészkel, és hogy vajon visszajár-e a Kárpát-medencébe.

Ami bizonyos, hogy a Magyarországon meggyűrűzött szarcsensirályok közül ez a példány a legidősebb, és nem sokkal marad el az EURING (European Union for Bird Ringing) életkorrekord-adatbázisában szereplő olasz gyűrűs „kollégájától”, amelyet 24 éves korában azonosítottak.

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: SELMECZI KOVÁCS ÁDÁM
Fotók: Bagosi Zoltán

FOTÓZZ AZ ÁLLATKERTBEN!

Régen is népszerű volt az állatkerti fotózás, de ma már nincs olyan látogató, aki ne használná azt a zsebben, kistáskában vagy rosszabb esetben örökké kézben tartott technikai vívmányt, amely lehetővé teszi kitűnő fotók és videók készítését bárhol és bármikor. Az állatok közelségének hála nincs szükség milliós objektívekre, a távolságot nem kell leküzdeni ahhoz, hogy szabadon teret adhassunk a kreatitásunknak. Bár vannak, akik a természetfotózás tisztaságának védelmében éppen eme könnyebbségre, illetve az állatok „kiszolgáltatott” helyzetére hivatkozva kifejezetten ellenségesek az állatkerti fotózással, amint erről egy évvel ezelőtt kiadott fényképszakkönyvben olvastam. Ennek a cikknek a témája azonban nem ez, az ideológiai tekinthető álláspont megvitatása, hanem tanácsokat szeretnék adni, illetve felhívni a figyelmet azokra a szabályokra, amelyek az állatok és emberek biztonságát szolgálják. Hiszen hatalmas élmény elkészíteni életünk fotóját azokról a csodálatos élőlényekről, amelyek fajuk nagyköveteiként élnek általunk kialakított környezetükben, és amelyekkel épp úgy tisztelettel és kellő óvatossággal kell bánnunk, mint vadon élő társaikkal kellene.

FŐ AZ ÓVATOSSÁG

A bevezetőben könnyűnek neveztem az állatkerti fotózást, ami természetesen igaz lehet, szemben azzal, hogy a természetben meg is kell keresni az állatokat, vagy mindenféle rafinériával és sok-sok türelemmel kamera elé kell csalogatni őket. Viszont éppen a mesterséges környezet, a biztonságot szolgáló elemek, például a tükröződő üvegek és a kerítések miatt nem adott a tökéletes fotó elkészítésének lehetősége. Az állatok olyannyira hozzászoktak itt az emberek közelségéhez, és ahhoz, hogy nincs szükség az életük mentésére vagy élelemkeresésre, hogy képesek teljes passzivitást mutatni a látogatási idő döntő hányadában, de leginkább akkor, amikor éppen a kifutójukhoz érünk. Ezek a kihívások azok, amelyek olyan cselekedetekre készítetik az alkalmi fotósokat, amelyek közül több még a jó fénykép elkészítése érdekében is TILOS. Ezeket fogom most felsorolni.

Medvewellness: a medvék profi modellek, mindig és mindenhol a legtökéletesebb arcukat mutatják

Vidrajáték: a vidrák képesek hosszú időre belefeledkezni a víz alatti játékba, nekünk meg az állatkertben nem kell búvárruhába bújnunk a fotózásukhoz

Az első és legfontosabb: ne másszunk át a biztonsági korláton, és ne dugjuk át az objektívet a kerítés rácsán! Ez az állatokat megriasztja, hiszen bármennyire is hozzászoktak az ember jelenlétéhez, ha átlépjük a határt, ha megsértjük a territóriumukat, izgatottá, idegessé válhatnak. Önmagukban vagy bennünk is kárt tehetnek, és nemcsak a kameránkat, hanem az ujjunkat is elveszthetjük. Veszélyeztető tényező ilyenkor az is, hogy a hagyományos kamerák keresőjében csak szűk teret látunk be, és nem vesszük észre, hogy egyes nagyragadozók közben becserkésztek bennünket.

Természetesen idegesítő, hogy hosszú percek telnek el, de az állat a füle botját sem mozgatja szunyókálás közben, azonban sose próbáljuk zavarással, hanghatással, vagy ami még rosszabb, dobálással aktívabbá tenni őket, mert ez nemcsak etikátlan, hanem káros is számukra.

Bármennyire is nehéz rossz fényviszonyok között, különösen üvegen át fotózni, zárt térben tartott állatoknál nem szabad vakut használni. Olyan hatással van rájuk, mint egy fénygránát.

Azokat az állatokat, amelyeket a látogatók nem etethetnek, ne akarjuk étellel közelebbre csalogatni. Ez akkor is rossz, ha végül megkapják az eledelt, de akkor is, ha nem, mert a pusztá csalogatás frusztrálhatja és agresszívvá teheti őket.

Állatbemutatókon sokszor kikerülnek az állatok a közönség körébe, ami jó alkalom a rács nélküli fotózásra, azonban itt is óvakodjunk a paparazzikra jellemző nyomulástól, csak oda álljunk, ahová lehet, ne akadályozzuk a bemutató menetét.

Mivel egyre több a tréningezett egyed az állatkertekben, feltűntek olyan látogatók, akik a gondozóktól ellesett parancsszavakat és mozdulatokat használva önjelölt trénerként lépnek fel. Bár így nyilván érdekes fotókat készíthetnének, ezt semmiképpen se tegyék, mert az állatot megzavarja, és hátráltatja a tréningmunkát, sőt bizonyos esetekben a tréner is veszélyeztetheti.

HOGYAN FOTÓZZUNK?

Mondhatja az egyszeri fotós, hogy jó, jó, ezek szükséges tiltások, de mit tegyünk, hogy az állatkerti látogatás után ne csak az állatok hátát lássuk a fényképeken? Ha kifejezetten fotózás a célunk, érdemes megtervezni a látogatást. Általánosságban elmondható, hogy az állatok többsége leginkább reggel, nyitás után, illetve késő délután, zárás előtt a legaktívabb. Aki a nyári 30+-os kánikulában érkezik kora délután, az ne számíton élénk állatokra, ilyenkor még a sivatagi körülményekhez alkalmazkodott fajok egyedei is sziesztáznak. A legtöbb állatkertben vannak időpont-hoz kötött bemutatók, etetések, érdemes ezeket felkeresni, mert ilyenkor aktívabbak az állatok.

A rácsok valóban zavaró tényezők, kompakt fényképezőgéppel vagy okostelefonnal nem is nagyon tudunk mit kezdeni velük. A teleobjektíveknek viszont kicsi a mélységélességük, ezért ha az állat messzebb van a kerítéstől, némileg ki tudják küszöbölni a rácsokat. Szoftveres segítséget is igénybe lehet venni, a mesterséges intelligencia csatasorba állításával szintén lehet javítani a képen. Az üveg betekintők használhatósága a fényviszonyoktól és a koszosságuktól is függ. A tükröződés csökkentésére érdemes egy sötét ruhaanyaggal is készülni.

A vakuzásról már esett szó. A technika fejlődésével már nem kikerülhetetlen módszer akkor sem, ha rossz megvilágítású a téma. Egyre kevesebb kompromisszumot kell kötnünk a szemcsézettséget tekintve, ha emeljük a szenzor érzékenységét (ISO). Lehet vásárolni olyan rendszervakura is illeszthető diffúzorokat, amelyekkel szebb, lágyabb fotók készíthetők úgy, hogy kevésbé vakító a fénye. (Bár ne felejtjük el, hogy üveg mögött, zárt térben ezzel sem engedélyezett a fotózás!) A hosszú záridővel, állvánnyal való fényképezés hullók esetében beválhat, hiszen többnyire nagyon türelmes modellek, képesek akár órákon át is mozdulatlanul maradni.

Kinn és benn: több állatkertben is tartanak pingvinsétát, némi szerencsével meglepető pillanatokat is megörökíthetünk

Víperaszemle: az állatok és emberek találkozásai érdekes fotótéma

Ablak, zsiráf: kerítésháló, pókháló, reggeliző zsiráfok – ne féljünk az állatkerti elemekkel is komponálni!

NEM TERMÉSZETFOTÓ

Állatkerti fotózásunk hajlamosak vagyunk arra törekedni, hogy úgy nézzen ki az alkotásunk, mintha a természetben készült volna, és a lehető legkevesebb látszódnék a mesterséges környezetből. Ez érthető törekvés, de nagyon izgalmas fotókat készíthetünk úgy is, ha belekomponáljuk az állatkerti környezetet. Sőt, ez kifejezetten előnyünkre is válhat, hiszen nagyon látványos lehet egy víz alatti fotó az üveglakon keresztül, egy tárgyjal játszó állat, egy interakció a gondozóval, vagy éppen a látogatók csodálkozó, esetleg rémült tekintete egy kézben tartott óriáskigyó láttán.

Végezetül egy etikai szempontra térek ki. Egy jó fotó nem pusztán a valóságot rögzíti, hanem egy állapotot, történetet mutat be, amelyet a téma és a fénykép készítőjének szándéka alakít. A művészi szabadságnak teret kell adni, mindenkinek szabad a döntése a koncepciót illetően, így csak javasolni tudom, hogy a fotózás során kellő súlyt kapjon a civilizációnkban társainkká vált állatok életének tisztelete és hiteles ábrázolása is.

Egyes állatkertekben, például a Szegedi Vadasparkban készült kedvenc alkotásait bárki beküldheti, így arra bátorítom a látogatókat, hogy vegyenek részt ezeken a pályázatokon, és más állatkertben is keressék erre a lehetőséget. Ahol nincs ilyen, ott ajánlom az ott dolgozóknak, hogy tegyék lehetővé ezeknek a fotóknak a megjelenését.

ENDRÉDI LAJOS
A szerző felvételei

Hazai **KITEKINTŐ**

SZUMÁTRAI TIGRISEK SZÜLETTEK NYÍREGYHÁZÁN

A Nyíregyházi Állatparkban 2015 óta próbálják az ideális szumátrai tigris- (*Panthera tigris sumatrae*) párt megtalálni. Fáradozásukat most végre siker koronázta: a Sabah nevű nőtény – amely 2023 óta az intézmény lakója – egészséges ikreknek adott életet.

A szaporulat azért is roppant fontos, mert ma mindössze 400 szumátrai tigris él a természetben, noha állománya az 1970-es években még 1000 körüli volt. A világ állatkertjeiben pedig csupán 280 egyede él. A szumátrai a legkisebb tigrisalfaj, nagyjából feleakkora tömegű, mint az állatkertekben gyakran látható szibériai rokona.

Kizárólag az Indonéziához tartozó Szumátra szigetének alacsonyan fekvő területein és hegyi erdősegeiben fordul elő. Magányosan vadászik, zsákmánya főként a közepes termetű növényevők közül kerül ki.

A nyíregyházi kölykök négyhetes korukban estek át életük első állatorvosi vizsgálatán. Az általános állapotfelmérés mellett egyedi azonosítóval is ellátta őket az állatorvosi csapat, valamint megmérték a testtömegüket (5, illetve 4,6 kg), illetve megkapták az első vakcinájukat és féreghajtójukat is. Ekkor derült ki a nemük is: mindkét kölyök hím.

ZULU, A KIS KARAKÁL

A Miskolci Állatkert 2021-ben átadott részlege a Száhel-övezet reprezentatív fajainak, például a sivatagi hiúzok, más néven karakálok (*Caracal caracal*) bemutatásával hívja fel a figyelmet a klímaváltozás következményeire, amelyeknek egyik leghangsúlyosabbja az elsivatagosodás.

A Durrell nevű hím 2021-ben a csehországi Dvůr Králove állatkertjéből költözött Miskolcra. Jelenlegi párja 2024-ben szintén Csehországból, a jihlavai állatkertből érkezett. Frigyüknek hamar meglett az eredménye, szeptember 1-jén, nyolcvannapos vemhességet követően megszületett az állatkert első karakálkölyke. Anyja tapasztalt szülő, hiszen előző otthonában, jihlavában már nevelt utódokat. A

kölyök gond nélkül, megfelelően fejlődik, ezt a hathetes korában szükséges első állatorvosi vizsgálat is igazolta. Megkapta a kötelező védőoltást, az egyedi azonosításra szolgáló mikrochipet, és megmérték a testhőjét, a testtömegét is. A beavatkozások természetesen kis ellenállással viselte, de az anyjához visszatérve láthatóan gyorsan elfelejtette a kellemetlenségeket. Mivel ekkor megállapítottuk azt is, hogy egy kis hímről van szó, így már nevet is adhattunk neki, amelyhez közönségünk segítségét kértük. A kölyök a Zulu nevet kapta.

Fotó: Shutterstock

A Sydney Zoo nagy természetvédelmi sikert ér el azzal, hogy visszatelepít a vadonba öt foltos erszényesnyest- (*Dasyurus viverrinus*) kölyköt, egy, az ausztrál szárazföldön több mint 60 éve kihalt faj fiatal egyedeit. Az úratelepítési program keretében a kölyköket egy ragadozómentes természetvédelmi rezervátumba helyezik, ahol biztonságban élhetnek természetes környezetükben. A projekt tavaly kezdődött egy gondosan kiválasztott tenyészpárral. A szakértők által létrehozott élőhelyen az anya első alkalommal öt egészséges kölyköt hozott a világra – ami különleges eredmény, hiszen a faj nőstényei általában 2-4 utódot szülnek. Az úratelepítés nemcsak egy faj visszatérését jelenti, hanem kulcsszerepet játszik az ökológiai egyensúly helyreállításában is. A foltos erszényesnyestek ugyanis segítenek szabályozni a kisemlősök és a rovarok populációját, ami hozzájárul az élőhelyek biodiverzitásának javításához.

<https://sydneyzoo.com>

Egy korszak véget ér: a Taronga Zoo látogatói hamarosan végleg elbúcsúznak az állatkert utolsó két ázsiai elefántjától (*Elephas maximus*). A 26 éves Tang Mo és a 33 éves Pak Boon március végén indulnak új otthonuk, a dél-ausztráliai Monarto Safari Park felé. Az állatok három másik elefánthoz csatlakoznak, amelyek az aucklandi, illetve a perthi állatkertből érkeznek, hogy együtt egy új csordát alkossanak. Az elefántokat fokozatosan szoktatják a szállítóládákhoz és a biztonsági rögzítópántokhoz. „A napi tréningek során Tang Mo és Pak Boon a saját ritmusukban fedezhetik fel a szállítóládát. Ez hozzájárul ahhoz, hogy a ládat biztonságos és pozitív térként érzékeljék utazásuk közben” – magyarázta Mandy Everett, az állatkert munkatársa. Tang Mo és Pak Boon költözése után az állatkert területén egy új élőhelyet alakítanak ki az indiai orrszarvú és a vízibivaly számára. Bár ebben az intézményben már nem lesznek láthatók ázsiai elefántok, Új-Dél-Wales továbbra is otthon ad ennek a veszélyeztetett fajnak: a dubbói Taronga Western Plains Zooban jelenleg hét ázsiai elefánt él, és idén egy újabb születés is várható.

<https://www.sydneytravelguide.com.au>

Fotó: Shutterstock

Fotó: Shutterstock

50 év után végleg bezárt Európa legnagyobb tengeri élmenyparkja, a franciaországi Antibes-ben található Marineland. A létesítmény új otthont keres 4000 állatának, köztük két kardszárnyú delfinnek (*Orcinus orca*). 2026-tól a francia jogszabályok tiltanak minden olyan bemutatót, amely cetcápák (bálna- és delfinfélék) részvételével zajlik, de a park látogatottsága is folyamatosan csökkent: a tíz évvel ezelőtti 1,2 millióról mára 425 000-re esett vissza. Az elmúlt években több orka is elpusztult. A parkban jelenleg két ilyen állat él: a 23 éves Wikie és 11 éves fia, Keijo. Őket 2025 végéig el kell helyezni egy új élőhelyen. Felmerült, hogy egy japán állatkertbe kerüljenek, de a gyengébb ottani állatvédelmi jogszabályok miatt ez nem tűnik megfelelő megoldásnak. Egy másik lehetőség, hogy a tenerifei delfináriumba kerülnek. Az állatvédő csoportok véleménye szerint az orkákat egy természetvédelmi területen kellene szabadon engedni. A francia ökológiai miniszter azonban azt állítja, hogy jelenleg nincs a világon olyan rezervátum, amely alkalmas lenne két kardszárnyú delfin befogadására és megfelelő gondozására. <https://www.belganewsagency.eu>

Elaltatták Tanját, a berlini állatkert legidősebb elefántját. Az 1964 körül született ázsiai elefánt az elmúlt években egyre több, a korával járó egészségügyi problémával küzdött. Az állatkert közleménye szerint az elefánt utolsó napjaiban elvonult a csorda többi tagjától. Állapota annyira leromlott, hogy már csak nehezen tudott állni, gyakran támaszkodnia kellett valamire. A további szenvedés elkerülése érdekében az állatorvosok úgy döntöttek, hogy elaltatják Tanját. „A felelős állattartás része az is, hogy megkíméljük az állatokat a további szükségtelen szenvedéstől, bármennyire nehéz is meghozni egy ilyen döntést” – nyilatkozta Andreas Knieriem, az állatkert igazgatója. Tanja tízéves korában, 1974-ben érkezett a berlini állatkertbe a müncheni Krone Cirkuszról. Halála után hat ázsiai elefánt maradt a német fővárosban. <https://www.thelocal.de>

Az isztambuli Polonezköy Állatkertben gondozzák azt az öt hónapos gorillát, akit egy török légitársaság Nigériából Thaiföldre tartó járatának csomagterében, egy dobozba bezárva találtak. A Zeytinnek keresztelt kölyök szépen gyarapodik, és fokozatosan kiheverí a hosszú út megpróbáltatásait. Bár eleinte nagyon félénk volt, mára sokkal bátrabb lett – egyre önállóbb, játékokat talál ki magának, és alig vesz tudomást az emberek jelenlétéről. Isztambul – fontos légi közlekedési csomópontként – egyre gyakrabban kerül az illegális állatkereskedelem célkeresztjébe. Tavaly például 17 nílusi krokodilt és 10 varánuszt találtak egy utas poggyászában a Sabiha Gökçen repülőtéren. <https://www.cbsnews.com>

A hawaii kultúrában szentként tisztelt alala, más néven hawaii varjú (*Corvus hawaiiensis*) napjainkra a kihalt szélére sodródott. Ez a nagyon intelligens, lenyűgöző madár, amely kizárólag a Hawaii-szigeteken honos, 2002 óta nem fordult elő vadon. Most azonban egy új megközelítésnek köszönhetően esélyt kapott a túlélésre: a San Diego-i Állatkert Vadvédelmi Szövetsége és más természetvédelmi szervezetek közreműködésével a varjakat Maui szigetére költöztették, hogy megvédjék őket a Big Islanden őshonos ragadozóktól. A hawaii varjú populációját az elmúlt évtizedekben az élőhelyek pusztulása, az idegenhonos fajok által bevitt betegségek és a ragadozók drasztikusan csökkentették. A populáció drámai megfogyatkozása az 1970-es években kezdődött, emiatt a faj megmentése érdekében néhány példányt fogságba helyeztek. Korábban több kísérlet történt arra, hogy az alalákat visszatelepítsék eredeti élőhelyükre, a Big Islandre. Ezek azonban sorra kudarcot vallottak, mivel a hawaii ölyv (*Buteo solitarius*) nagy számban ejtette zsákmányul a madarakat. Ennek elkerülése érdekében a természetvédők úgy döntöttek, hogy öt madarat – három hím és két nőstényt – Maui szigetére telepítenek, ahol az ölyv nem honos. A madarakat alaposan felkészítették a vadonbeli életre: megtanították őket a ragadozók elkerülésére, valamint arra, hogy hogyan találjanak őshonos gyümölcsöket és rovarokat. Az állatokat együtt nevelték, hogy erős szociális kötelék alakuljon ki köztük, ami elősegítheti túlélésüket a természetben. Tavaly novemberben engedték szabadon őket a Kīpahulu Erdőrezervátumban. A korábbi kísérletek során előfordult, hogy a madarak azonnal eltűntek vagy elpusztultak. Ezúttal azonban a csoport együtt maradt, és a kihelyezett etetőállomások közelében tartózkodott. A kutatók naponta helikopterrel utaznak a távoli helyszínre, hogy megfigyeljék a madarakat, és táplálékkal – például gyümölcsökkel, szárított rovarokkal és aprított egerekkel – lássák el őket. Bár az áttelepítés kockázatokkal jár, az eddigi eredmények biztatók.

<https://www.seattletimes.com>

Fotó: Shutterstock

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: BETLEHEM ILDIKÓ

2606 MENTETT ÁLLAT!

BAGOLY A KÉMÉNYBEN

„Az állatok nagy, jogfosztott, néma többség, amely csak a mi segítségünkkel maradhat fenn” – Gerald Durrell

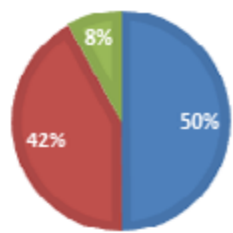
Ebben a szellemben dolgozik töretlenül hazánk legnagyobb természetvédelmi vadállatmentő központja, a Magyar Madármentők Alapítvány. A 2024-es évet tekintve majdnem újra rekordot döntöttek az ellátott állatok (2606) számát illetően.

A Magyar Madármentők Alapítvány tavaly elvégzett mentőmunkájából szemezgettünk a teljesség igénye nélkül néhány érdekes esetet, amelyek zöme sikerrel zárult.

A tavaly elsőként bekerülő (a megtalálójától a Csöpi nevet kapó) fekete rigó-fióka azért került bajba, mert egy kertészkezdő a kerítésre felfutott borostyánnal együtt a fészket is leszedte. Ennek a kismadárnak szerencséje volt, és a felnevelése szinte rutinmunkának számított a gondozók körében. Szintén kertgondozás (tujakivágás) szedett kis híján áldozatokat, ám a négy érintett tengelicfiókát is fel tudták nevelni a mentőhelyen. A vegetációs időszakban, a költési és fiókanevelési időszakban nagyon fontos, hogy kerüljük a fakivágást, a bozótirtást és minden egyéb, az állatokra veszélyes tevékenységeket.

MENTETT EGYEDEK ARÁNYA 2024-BEN

■ 1. Madarak ■ 2. Emlősök ■ 3. Hüüllök és kétélűek

A 2024-es évet tekintve majdnem újra rekordot döntöttek az ellátott állatok (2606) számát illetően.

Egyedül 2021-ben volt magasabb az egyedszám a tavalyinál. A 127 mentett fajt tekintve átlagosnak mondható év volt a tavalyi. 92 faj 1301 egyede madár volt, az emlősöket 22 faj 1096 egyede képviselte, a hüüllök közül 11 faj 206 egyedét, míg a kétélűek 2 fájának 3 egyedét látták el

A macskabagoly-fióka és az erdeibagoly-fióka együtt nevelkednek a mentőhelyen

Fotó: Elterich Kitti

Csöpi, az első fekete rigó-fióka a 160 mentett egyed közül

Fotó: Elterich Kitti

A legtöbb mentett emlős tavaly keleti sün volt (598 példány)

Fotó: Elterich Kitti

Egy másik keleti sün viszont rendkívül rossz állapotban került be: fején sérülésekkel, kiszáradt állapotban, híg széklettel. A legyengül állat alig mozgott, és bélsárvizsgálata után kiderült, hogy kétféle fonálféregfaj is elszaporodott a bélrendszerében, amelynek ezáltal megbomlott az egyensúlya. A gyógyszeres kezelésen túl az állatorvosok az orrán lévő gennyes tályogot is kitisztították, valamint a jobb szemén lévő szaruhártya fekélyét is kezelték. Az állat szerencsére gyorsan visszanyerte étvágyát.

Szintén az emberi felelőtlenség következménye az áprilisban bekerült keleti sün is, amely patkánymérget evett. K-vitamin-kúrát kapott, és szerencsére sikerült őt megmenteni.

Tavasszal érkezett a 2024. évi első macskabagoly-fióka is a mentőközpontba, amely szerencsére teljesen egészséges és jó étvágyú volt, „csak” fel kellett nevelni, hogy repatriálható legyen.

Gondos kézben a vörös mókus

Fotó: Elterich Kitti

Érden egy vélhetően autó által elsodort erdei fülesbaglyot találtak, amelynek bal szeme bedagadt, és sokkos állapotban került a mentőhelyre. Szerencsére sem törést, sem komolyabb sérülést nem szenvedett, így a kezeléseket követően visszanyerhette szabadságát.

A tavasz beköszöntével megkezdődtek a kerti munkák, és ilyenkor a kártevők is megszorodnak. A felelőtlenül kihelyezett ragacsos csapdák sajnos sok rovar mellett számos madár, gyík és denevér életét is elveszik. A csapdába esett rovarokat könnyű zsákmánynak tekintő állatok maguk is áldozattá válnak. Ilyenkor a szakemberek sok esetben a legnagyobb igyekezetük ellenére sem tudnak már segíteni. Így járt egy Magyarországon őshonos, védett faj egyede, egy fiatal kockás sikló (*Natrix tessellata*) is, amely egy rovarragasztó lap foglyává vált. Szerencsére ezt a példányt a megtalálói hamar bevitték a mentőközpontba. Nagyon fontos, hogy ilyen esetben nem szabad otthoni oldószerekkel megpróbálni kiszabadítani az állatot, mert azok a bőrükön felszívódva ártalmasak lehetnek.

Egy szinte teljesen csupasz keleti sün került az alapítvány szakembereihez, amely egy gombás fertőzés következtében elvesztette tüskéit. A meleg vizes gyógyszeres fürdők és a további kezeléseket köszönhetően rövid időn belül ismét kinőttek a tüskék, így az állatot egy megfelelő erdőben szabadon tudták engedni.

A felnevelt fiókák (rigók, zöldikék stb.) esetében mindig az a legnehezebb döntés, hogy mikor engedjük őket szabadon. A zöldikéket a kirepülésük után még pár hétig etetik a szülők, így nem elég az alapján dönteni, hogy mennyire nagyok már a madarak. A szakemberek több évtizedes tapasztalatuknak köszönhetően jó eséllyel meg tudják határozni, hogy mikor lehet elengedni az állatokat.

Szintén sikeresen repatriáltak egy ablaknak repült harkályt. Akár agyrázkódást vagy csonttörést is okozhatott volna számára az ütközés, de ennek a példánynak szerencséje volt.

Ősszel egy kéményben talált gyöngybagoly szorult segítségre. A szerencsétlenül járt állat a ráakódott korom és más szennyeződések miatt röpképtelenné vált. A madarat a szakszerű megtisztítás után szabadon engedték.

Sikertörténet annak a szeptemberben bekerült macskabagoly-nak a repatriálása is, amelyet valószínűleg elgázoltak. A combcsont- és lapockatörött állatnál még buzogányfejű féreggel való fertőzöttséget is kimutattak. A féreghajtás és etetés időszaka után közel egy hónap múlva már lábra állt, majd önállóan táplálkozott.

Egy rőt koraidenevér kolónia egy nyíregyházi könyvtár rejtett zugából került a mentőközpontba a Hortobágyi Nemzeti Park munkatársainak köszönhetően. Az állatok nem megfelelő telelőhelyet választottak, ezért kellett átszállítani őket. A kolónia 12 legyengült egyede a mentőhelyen kezelésre is szorult.

FUCHS ADRIENN

HÍREK a Budapesti Állatkertből

Fotó: Hanga Zoltán

Rekordszámú látogató

Állatkertünk évtizedek óta az ország leglátogatottabb kulturális intézménye, belépőjegyes turisztikai attrakciója. A 2024-es év során összesen 1 119 564 látogatót regisztráltunk.

Ebben a számban még nincs benne margitszigeti társintézményünk látogatottsága. A Kisállatkert területére összesen 200 103 fő lépett be. Így a két helyszínen együttesen 1 319 667 látogatónk volt.

Utoljára 2003-ban kerestek fel ennyien bennünket. A megelőző, 2023-as évhez képest magában az Állatkertben 23,5 százalékkal, a városligeti és a margitszigeti helyszínen együttvéve pedig 18,6 százalékkal nőtt a látogatottság

Megújult a margitszigeti madárröpde

Már a két világháború között egy kisebb vadaskert létesült a Margitszigeten, amely azonban teljesen tönkrement Budapest ostromakor. A háború után az 1950-es évek második felében indult újra a Margitszigeti Kisállatkert. Évtizedeken át a Fő-kert kezelésébe tartozott, ám az ezredforduló idején a főváros úgy döntött, fenntartását Állatkertünknek adja át. Az akkor már igen rossz állapotban lévő bemutatóhely 2002-ben a mi elképzeléseink szerint épült újjá. Az itt látható állatok egy része mentett madár: ők sérülten kerültek be vadállatmentő központunkba. A mentett madaraknak épült – szintén még 2002-ben – az a röpdrendszer, amely mostanra már igencsak megérett a felújításra. A munkálatokat úgy terveztük, hogy a költségeket az szja 1%-okból fedezzük. Február első napjaiban az első lakók – egy tucat egerészölyv, egy réti sas és egy pusztai sas – birtokba is vehették új otthonukat.

Levélvágó hangyák a Varázshegyben

Már több mint egy évtizede láthatók levélvágó hangyák, egészen pontosan az *Acromyrmex octospinosus* faj képviselői a Nagyszikla belsejében kialakított Varázshegy egyik bemutatóhelyén, amelyet Kolónia galériának neveztünk el. Az elmúlt időszakban azonban alig lehetett mozgást látni ezeknél az állatoknak. Felfrissítettük tehát a bemutatót, amelynek következtében a látogatói élmény újra teljes értékű.

Fotó: Bagosi Zoltán

Fotó: Bagosi Zoltán

Őslény körút 16.

Február 14-én nyílt meg, és egészen március 30-ig látogatható az Őslény körút 16. című kiállítás az Állatkertünkhöz tartozó Biodómban. A különleges tárlat legfőbb látnivalói az élethű, jelentős részben életnagyságú, mozgó és még hangot is kiadó dinoszauruszmodellek. Természetesen nem hiányoznak a legismertebb, legnépszerűbb dinók, így a Tyrannosaurus rex, a Diplodocus, a Brachiosaurus és a Triceratops sem, de akadnak olyan dinoszauruszok is, amelyek sokkal kevésbé ismertek. Köztük van például a Giganotosaurus, amelynek maradványait Argentínában találták meg a kutatók, és amely méretét tekintve vetekszik a hasonló testfelépítésű, de évmilliókkal később élt T-rexszel. Külön részt alakítottunk ki a kiállításon belül a „hazai” dinók bemutatására. Ebben a Magyar Dinoszaurusz Alapítvány, dr. Ősi Attila, az ELTE Őslénytani Tanszékének vezetője, illetve az Állatkerti Alapítvány nyújtott segítséget. Nemcsak rekonstrukciókat mutatunk itt be, hanem magukat a leleteket is, amelyek a bakonyi lharkút melletti lelőhelyen kerültek elő. A szó szoros értelmében vett dinoszauruszok mellett további őslények is láthatók a kiállításon: pteroszauruszok, azaz repülő őshüllők, halgyík, sőt még a hátán jellegzetes taréjt viselő Dimetrodon is. A látogatói élményt VR-szemüveg segítségével megelevenedő virtuális valóság, interaktív ásatás, valamint ismeretterjesztő programok teszik teljessé.

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: HANGA ZOLTÁN

Szja 1%

18021066-1-41

Segíts menteni!

Inkubátorokra gyűjtünk!

www.madarmentok.hu

BOROS ZOLTÁN MŰVÉSZETE

VADON A VÁSZNON

Boros Zoltánt bő egy évtizede ismerem személyesen, munkásságát azonban jóval régebben követem. Ha jól emlékszem, először egy bőrre festett vándorantilop ragadott meg. A kép egyszerre volt művészi és realista. Pont olyan, amilyet szeretek, s rajtam kívül még nagyon sokan. Boros Zoltán képeiről menten látszik, hogy ért az állatokhoz, ismeri őket. Fizimiskájuk, környezetük egyaránt hiteles, és ezt fűszerezi meg a maga sajátos művészetével. Így válik egy realista kép igazi műalkotássá. Ahogy egy helyütt az alkotó fogalmaz: „Nem vagyok híve a fotorealista ábrázolásnak. Arra ott van a fotó. A realista festészetet gyakorlom én is, de nagyon nagy hangsúlyt fektetek arra, hogy képeim személyes illúziót keltsenek. Elindítom a néző fantáziáját, de rábírom, hogy milyen lesz a végső kép. Hagyok teret és lehetőséget, hogy a saját képzeletvilágával töltsse ki a képet.”

Sok időt kell terepen tölteni ahhoz, hogy ilyen alkotások születhessenek! Képeim nemcsak jelen van, hanem meg is elevenedik hazánk állatvilága. És Afrikáé is, ahol Boros Zoltán már tucat-szor járt. Jó néhány pompás grafikáján-festményén ábrázolja a fekete kontinens állatvilágát: párducokat, oroszlánokat, kafferbivalyokat, antilopokat, és megannyi más hallatlanul izgalmas állatot.

Alkotásait látva alig akarjuk elhinni, hogy a festészetet autodidakta módon sajátította el.

Készít mives grafikákat, festményeket és falfestményeket is. Őt idézve: „Először a grafika vonalas, tónusgazdag világa ragadott magával. A lány dinamikával átszótt görbék és egyenesek sajátos halmazából kirajzolódó alakok ma is a kedvenceim. Nemhiába tartja ezt a technikát sok híres művész minden technika

*Képein szerencsésen ötvöződik
a szakszerűség és a művészi
ábrázolásmód*

Boros Zoltán

alapjának. Szeretem a grafika egyszerűségét, szálkás szerkezetét, csupasz igazságát. Mindennek az alapja a betonbiztos rajztudás kell legyen. Itt nem vihetik el a néző tekintetét a harsány színek, a már-már giccses színkavalkád.”

Majd jöttek a színek, akvarellal és olajjal. Elsőként olajjal. „Nehéz ipart” választ az, aki olajjal próbál alkotni. Egyszerűnek tűnik, de hogy a színek alakokká (tömegekké) váljanak, ahhoz igazi varázslat kell. Az ecsetvonásoknak kell megformálniuk az alakokat, felületük ívét. „A légies, áttetsző akvarelltechnika-ban találtam meg az illúzióeltérésre a legnagyobb lehetőséget. Az idők folyamán beleástam magam a falfestés rejtelmeibe is, annak is egy speciális ágába, a dioramák háttérének festésébe. Különleges dolog ez, hiszen itt az előtér háromdimenziós, valós (preparált állatok, műnövények, műsziklák, műtalaj), s ez a valós előtér folytatódik a háttérben úgy, hogy a képzőművészet eszközeit felhasználva a háttér perspektivikus ábrázolásával megnöveljük a térhatást.”

Boros Zoltán alkotásaival szerencsére ma már sok helyen találkozhatunk. Múzeumokban, könyvek és folyóiratok illusztrációjaként, és persze sokak otthonában is. És ne feledkezzünk el a rangos nemzetközi és hazai kiállításokról sem! Fontosabb egyéni és csoportos kiállításai Magyarországon, Németországban, Ausztriában, Hollandiában, Spanyolországban, Angliában, Kanadában és az USA-ban is voltak.

A mellékelt képválogatás meglehetősen szubjektív, ám arra talán megfelelő, hogy olvasóink legalább egy vázlatos képet kapjanak Boros Zoltán művészetéről.

AHOL A QUOKKA MOSOLYOG

Ha valaki Németország déli részén jár, feltétlenül érdemes felkeresnie Stuttgartban a Wilhelmát. A gazdag történelmi múltú visszatekintő létesítmény építése az 1840-es években kezdődött, eleinte I. Vilmos király mór stílusjegyeket felvonultató magán-kertjeként. Az intézmény botanikus kertként nyitotta meg kapuit 1846-ban. A Wilhelma területén még napjainkban is található épületek és szobrok az alapítás idejéből. A növények mellett már a kezdetektől fogva bemutatott számos állatot is, 1952 óta pedig a Wilhelma hivatalosan is állatkertként üzemel. Pontosabban nem csupán egyszerű zooként, az intézmény mind a mai napig egy állatkert és egy botanikus kert sajátos keveréke. Az üvegházakban, szabadtéri parkrészekben itt is, ott is kifutók és madárröpdék bújnak meg. Az újonnan kialakított bemutatók esetében pedig igyekeznek odafigyelni arra, hogy az állatok olyan növényekkel kerüljenek közös kifutókba, amelyekkel a szabad természetben is találkozhatnak. Az állatkert alapterülete 30 hektár. A növénygyűjtemény mellett állatfajok tekintetében a berlini és a kölni után a stuttgarti számít Németország harmadik leggazdagabb állatkertjének.

GORILLÁK ÓVODÁJA

Wilhelmában eleinte rendszertani felosztás szerint mutatták be az állatokat és a növényeket, napjainkban azonban egyre több területen találkozhatunk élőhely szerinti felosztással, ami előreve-

títi a jövőbeli Geo-Zoo kialakítását. Az állatkert az emberszabású majmok tenyésztésének köszönheti egyik legnagyobb szakmai sikerét. A napjainkban Amazonas-házként funkcionáló épület mellett egykor nyugati síkvidéki gorillakölykök és egyéb fajok fiatal egyedek felnevelésére létesített állatódvoda üzemelt. Az itt született kis gorillák mellé gyakran más állatkertekből is érkeztek olyan csöppségek, akiket az anyjuk nem tudott felnevelni. Ők a stuttgarti emberszabásúak óvodájában „szocializálódtak”, majd más állatkertekbe kerültek. Érdemes megjegyezni, hogy Stuttgartban látta meg a napvilágot a magyar Fővárosi Állat- és Növénykert hím gorillája, az 1980-as születésű Golo is, aki alig egyévesen Zürichbe költözött, majd onnan került Budapestre. Gorillák és bonobók ma is élnek Stuttgartban, utóbbiak legnagyobb, több mint húszfős európai csapata éppen ott látható. Az afrikai emberszabásúak modern, 21. századi igényeknek megfelelő, hatalmas állatházát és kifutóit 2013-ban adták át.

A WILHELMA LÁTNIVALÓI

Az akvárium-terrarium zavarba ejtően fajgazdag. Igazán nagy akváriumokkal ugyan nem találkozhatunk itt, de a több részre osztott bemutató így is számos érdekességet kínál. Az épület közepén kialakított terrariumok lakói sem kevésbé érdekesek. 2024. szeptemberi látogatásom után adták át az intézmény legújabb fejlesztését, a tarka varánuszok szobányi terrariumát. Ér-

Az Afrikában őshonos kövi székicsér a vízközeli területek madara

Az Ausztráliába betelepített ragadozók miatt a quokka egyedszáma folyamatosan csökken a természetben

demes megnézni a krokodilcsarnokban a hatalmas termetű bordás és a ritka Johnson-krokodilokat is.

Érdekes, kettős képpel találkozhat, aki az állatkertben sétál. Míg az emberszabásúak háza, a kisebb alapterületű kifutók és állatházak többsége, a madárröpdék, valamint a hópárducok kifutórendszere, a szerválok kifutója, az ázsiai patások karámjai, a pápaszemes medvék, a hegyvidéki patások és a dél-amerikai állatok lakóhelyei szépek és modernek, addig az afrikai patások kifutósora, az okapi- és zsiráfház, az elefánt- és orrszarvúház, valamint a nagyragadozók háza felett, mivel az 1970-es években épültek, alaposan eljárt az idő. Átalakításuk, modernizálásuk szerencsére tervbe van véve, sőt az elefántok új házának, valamint a szibériai tigrisek új kifutójának kialakítása már el is kezdődött. Jegesmedvék és vízilovak nem láthatók már Stuttgartban, az előbbieket kifutóját gepárdok, az utóbbiak egykori lakhelyét pedig a rendszeresen szaporodó ázsiai tapírok számára építették át.

A hagyományos, „látogatócsalagató” fajok (elefántok, zsiráfok, indiai orrszarvúk, nagymacskák, pingvinek, fókák, majmok, medvék és társaik) mellett igazi kuriózumok is láthatók az állatkertben. Bonobóval, okapival, kongó pávával vagy éppen földikakukkal napjainkban is kevés helyen lehet találkozni kontinensünkön. Kövi székicsér Európában csak itt látható. Szintén különleges zoológiai ritkaság a fanaloka nevű, kistestű madagaszkári ragadozó. Az állatkerteket látogatók számára bizonyára ismerős a kea nevű, eredetileg Új-Zélandon őshonos papagájfaj. Wilhelmában ez utóbbi kisebb testű, sötétebb tollazatú rokona, a magyarul kissé viccesen hangzó északi kaka nevű madarat is bemutatják. Új-Zélandon kívül a világon csupán ez az egyetlen tojó példány képviseli a fajt.

TERRA AUSTRALIS

Az emberszabású majmok egykori házának átépítésével nyílt meg 2023-ban a Wilhelma talán legjobb bemutatója, a legkisebb kontinens állat- és növényvilágát bemutató Terra Australis, vagyis „Ausztrália földje”. Az épület és a hozzá tartozó kifutórendszer

A kisebb testű, kevésbé ismert fanaloka a nagyobb termetű fossza legközelebbi ma élő rokona

legnépszerűbb lakói közé tartoznak a Stuttgartban most először bemutatott koalák. Két pár érkezett 2023-ban, amelyek egy évvel később két utóddal lepték meg a látogatókat és a gondozóikat. Mivel közvetlenül Ausztráliából érkeztek a Wilhelmába, az itteni állomány kiemelt értéket képvisel az európai állomány vérfriessége szempontjából.

A bemutatóban a koalákon kívül további ritkaságokkal is találkozhatunk: például különböző patkánykengurufajokkal, valamint az európai állatkertekben még a koalánál is ritkább Goodfellow-fakúszó kenguruval. Véleményem szerint a Terra Australis és egyben a stuttgarti állatkert egyik legnagyobb ritkasága a quokkák, vagyis a kurtafarkú kenguruk egy hímből és két nőtényből álló csapata. Ez a kis termetű kenguru az internet sztárja, különleges anatómiai adottságainak köszönhetően ugyanis úgy néz ki, mintha folyamatosan mosolyogna. Quokkát Ausztrálián kívül mindössze két állatkertben tartanak a világon, de Európában csak Stuttgartban. A közeljövőben folytatódik a Terra Australis bővítése.

Az egyik sziklás kifutóban dzseládpáviánok, sörényes juhok és szirtiborzok élnek békés társbérletben

A MAGYAR SZÜRKE MARHA

A szürke egyike azon kevés állatfajtának, amely iránt majd' mindenki megkülönböztetett érzellemmel viseltetik, legyen az hazánkfia vagy külhoni látogató, vidéki vagy városlakó, fiatal vagy idős. Árad belőle valami hívogató. Egy letűnt világ „hívószava”, amely bár halandó ember által soha vissza nem hozható, kincseinek maradványát megőrizni kötelességünk.

Miként született, hol vannak a gyökerek? A Kárpát-medencében, esetleg azon kívül, avagy a kettőben együtt? Annyi bizonyos, hogy a Feszty Árpád nagyszerű körképén megjelenő marhák a honfoglaláskor bajosan lehettek ott, mivel abból a korból hosszú szarvcsapú, primigenius lelet nem került elő, csupán brachyceros (rövidszarvú), alacsony marmagasságú szarvasmarháké. A tatárjárás után kelet felől betelepülő kunok gulyáiban már lehettek primigenius típusúak, ám még az 1400-as évekből származó csont- és dokumentumanyag is csupán elvétve jelezte a nagyobb testű marha jelenlétét a Kárpát-medencében. A következő évszázadból származó maradványok zöme egy a szürkéhez valamelyest hasonló alkatú, de kisebb marha képét körvonalazza. Európa népessége folyamatosan gyarapodott, és a húslátására hatalmas marhacsordákat hajtottak (a hajtók, hajdúk, hajdók) nagyrészt a Nagyalföldről Nürnbergig, Strasbourgig, Augsburgig, Velencéig, s a magyar gulyák érkeztekor rendelet

tiltották a mészárosoknak (kaszab, vágó, húsos) más fajtájú marhák húsanak kimérését. Az archaeozoológiai leletek és minden egyéb forrás arra enged következtetni, hogy a szürke őse – amely hazánk privilegizált portékája lett – az 1500-as évektől Moldvából, majd az 1700-as évektől a Podóliai-hátságról érkezett. Ez az előzőnél nagyobb rámájú, hatalmas távokat megtenni képes, primigenius típusú szarvasmarha bizonyult alkalmasnak arra, hogy az osztrák–német és itáliai irányú kereskedelem keltette vákuum, és a különféle ragályok által a portékából „kiüresedett” Magyar Királyság kereskedelmét fenntartsa. Ez a fajtacsoport tekinthető a magyar szürkemarkra 1700-as évekbeli elődjének és közvetlen őseinek, amelyet akkor darvasnak, később fehérnek, majd az 1900-as évektől szürkének neveztek, de általában magyar marha volt a fajta megjelölése, éppen a külhoni hírneve miatt. Alföldünkön remekül hasznosította a szikes és csernozjom talajok nedves és száraz gyepeit, a mocsarakat. A ridegtartásnak

és a tudatos tenyésztésnek köszönhetően alakult méretes, ellenálló jószágga. Az alföldi mezővárosok gulyái az 1700-as években már hatalmas méretűek voltak. Debrecen civis gazdáinak néha 12 gulyát hajtottak ki, s egy gulyában („baromban”) nem volt ezer marhánál kevesebb.

NÉGY VÁLTOZAT

Idővel a különböző lehetőségek adta tartásmódok és hasznosítási célok nyomán a fajtán belül négy eltérő változat született: kistestű, tejelő, uradalmi és igás típus. Noha a fejlődő Európa igényeihez nem volt elég tejhozamú fajta, kiváló ökröket adott a mezőgazdaságnak, mivel gyorsabb, igénytelenebb és hosszabb életű volt a nyugati fajtáknál. A szürke jelentősége ilyenformán a gépesítés térhódításáig – az 1900-as évek elejéig – maradt számottevő. A második világháború után már csak mint genetikai tartalékot lehetett menteni: ekkorra az egykor milliós fajta teheneinek száma kétszáz alá csökkent, és mint megannyi más, értékes haszonállatfajtánk, valószínűleg ki is pusztult volna, ha egy maroknyi állhatatos hazafi (köztük Bodó Imrével) meg nem menti. Mára a származás-ellenőrzött tehének száma 5000 körüli.

Ma a szürkét értékes genetikai tartalékként kezeljük, emellett anyai vonalként használatos a húshasznú tenyésztésben. Ám véleményem szerint mára még fontosabbá vált erénye a legelő-készségében rejlik. Külterjes legeltetésben mutatkozó kiválósága révén nélkülözhetetlen jelenléte szikes pusztáinkon adja azok egyetlen hasznosítását, mellyel nagyban hozzájárul a flóra és a

fauna biodiverzitásának helyreállításához, az elgazosodás megátoláshoz. A parlagoló művelésben a parlag éveken át legelőként vagy kaszálóként szolgált. A tarlóra Szent István-naptól az őszi szántásig engedték a jószágot.

FIGYELJÜNK A TŰLKÖKRE!

Régen a szürke túlkeinek alakulására, színére, méreteire és arányaira jóval nagyobb figyelem irányult. Tenyésztője néha akkor is előnyben részesítette a szép szarvú jószágot, ha az esetleg gyarlóbb testtel volt megáldva. Ebben részint annak is szerepe volt, hogy a szarvalak közvetve bizonyos igavonó tulajdonságokra utalt. Bár a szervezeti szilárdság és egyéb testi adottságok elhanyagolása a szarv javára súlyos vétek a fajta ellen, igenis kívánatos, hogy e fajta esetében jóval nagyobb figyelemmel és részletességgel bíráltassék, a szépségre tenyésztés pedig a tenyészcélok egyikének tartandó. A szarv legfontosabb jellemzőjén, vagyis a formáján, alakulásán túl még a színe, méretei, vastagsága, felülete, valamint a keresztmetszete (ami a szürke esetében mindig kör) is szigorúan bírálandó. A hosszú túlók kívánatos, a rövid jelleghiba. Arányát tekintve a bikáé rövidebb, de így is meg kell haladnia a fej hosszát, ugyanakkor a hímváron a túl hosszú szarv neme jellegének rovására megy. A tehén arányában, néha abszolút méretét tekintve is hosszabb, vékonyabb. Az ökré a legnagyobb, leghosszabb, tapasztalataim szerint szinte mindig széles állású. A túl vastag szarvat nehéznek, a vékonyat könnyűnek mondjuk, és elnevezését mindig az ivarhoz arányítjuk. A nehéz szarv főleg a tehénen hiba, mert heterogén külsőt

kölcsönöz az állatnak. A bikák arányosan vastagabb lehet, ám a túl durva, nehéz szarv itt is hiba. Megjegyzem, a régebbi századok darvas marhájának koponyájából a testarányokat tekintve nehezebb szarvcsapok indultak ki. A tülök színe szarvközépig többnyire fehér. Attól függően, hogy hegyének színhatára hol húzódik, mélyen kormoltnak vagy éppen magasan meszeltnek

MESÉLŐ SZARVAK

A letűnt századok eme relikviája, a szürke, fenséges megjelenésével nyűgözi le az embert. Vásznonra, kőbe, bronzba, dalba kívánczó mivoltát nagyban köszönheti a szarvának, mely illő koronaként ékíti. A fajta 23 éve arra indított, hogy ne csak a képzőművészet szempontjából foglalkozzam vele, hanem sorra vegyem a még fellelhető irodalmat, tárgyi emlékeket, s minden egyéb forrást. Így történt, hogy a szarvalakulásoknak s azok nomenklatúrájának feldolgozásában hiányosságokat találtam, ezért rendszereztem azt, majd kidolgoztam egy mérési rendszert post mortem méretfelvételezéshez, valamint az akkori eszközök igénybevételével elbíráltam a hortobágyi gulyák egyedeit a szarvállások akkori diverzitásának felméréséhez. A szarvalakulások jelentősége jól kitetszik már csak abból is, hogy Herman Ottó A magyar pásztorok nyelvkinése című, 1915-ben megjelent művében 172 gyűjtött kifejezést közöl a szarvállások regisztereként. Sőt, Tormay Béla már 1877-ben írta: „Más országokban a szarvak oly lényegtelen fejrészek, hogy azokra alig figyelnek, legfőlegb színökre fektet a tenyésztő némi súlyt; nálunk [...] az átmérőn és a hosszán kívül még az alakra, együttesen a címérre ...”

nevezzük. A szarvtő palaszürke. Négyéves korra alakul ki a tülök végleges színe. A zöld szarv primitív jellegre utal, s megfigyeléseim szerint szinte mindig szűk szarvállással párosul, a sárga szín fajtahiba. Általában szépnek tartott az az alakulás, amely előbb oldalra ível, s csak ezután fölfelé, egyben ez felel meg a primigenius jellegnek. A szarvak állására vonatkozó temérdek elnevezés is igazolja e jószág „böcsületét” a nép lelkében. Ezek a magyar nyelvben szinte végtelen sokszínűséggel maradtak ránk, hála korabeli kutatóinknak, legfőképpen Herman Ottónak, aki azt írja: „A pásztorok a legkisebb eltérést is megnevezik. Az elnevezések kimeríthetetlenek, mert vidékről vidékre mások”. Ahogyan én logikusnak láttam rendszerezni ezeket, úgy a forma megítélésénél elsődlegesnek az előlnézet számít (gallyas, táblás, tülkös, csákó, tulipán, lant, karika, kukora, furu, bajusz, nyársas, lombár, lapos, csutak, kulacsfejű, kuksi, búbos, gyertyás, sete, Jézusfogta, sutya, csula). Én kizárólag oldalnézeti formának négyfélélt tartok (villás, saraglyás, katlandöfölő, salap), kettőt pedig egyértelműen más állatfaj szarvához való hasonlításnak (kecske, bivalyszarv), melyeket sem előbbi, sem utóbbi osztályba nem sorolok. Rendszeremben külön megjegyzésként kerül az elnevezés elé a szarv sodró, csavart, illetve horgas vagy kampós mivolta.

A szarvállások sokfélesége igencsak meggyérült, számos alakulásra sehol sem leltem példát. Mára minden szarvállásnak van létjogosultsága, mert a diverzitásbeli fakulás miatt túl sok az olyan forma, amelyet nehezen hozhatunk vissza, esetleg a genetika kiszámíthatatlansága folytán bukkanhat fel.

PÓCZ DÁNIEL
A szerző illusztrációi

FÉLSZÁZ ÉVES MAGYAR FAJTA

Az agarászat mellett a vizslával történő vadászat hagyománya nyúlik vissza legrégebbre a magyar történelemben. A vizsla szó „vzla” formában először a Besztercei szójegyzékben tűnt fel. Ez a mű 1395 körül keletkezett, és voltaképpen egy latin–magyar szótár, amely több mint ezer latin szót és a magyar megfelelőit tartalmazza (odoriferarius – vyzla – vizsla).

Az újkori vizslatenyésztés a felvidéki Zay család birtokain kezdődött valamikor az 1730-as évek tájékán. Ők voltak az elsők, akik rendszeresen kereszteztek különböző vadászkutyákat, hogy tovább javítsák a fajták tulajdonságait. A Zay család munkája nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a magyar vizsla a mai formájában ismert és elismert vadászkutya lett. Tenyésztési programjuk olyan jól sikerült, hogy 20. század első felében született beszámlolók szerint még hoztak haza magyar vizslákat a trianoni békeszerződés után elcsatolt Felvidékről, a család ősi birtokairól.

A vizslával való vadászat és a tenyésztés az 1880-as években kapott új erőre, amikor törvényileg kötelezték azokat a vadászokat, akik addig agárral űzték a vadat, hogy az általuk okozott kárt megtérítsék. Az agarászat alkonya hozta el a vizslák

fénykorát. Ekkor a magyar urak még a külföldi vizslafajtákat részesítették előnyben: a német vizsla és a pointer volt a jellemző vadásztárs. A rövidszőrű magyar vizsla tenyésztése ennél jóval később, csak az első világháború után kezdődött el. 1916-ban Thuróczy Tibor A régi sárga magyar vizsla című, a Nimród folyóiratban megjelent írására reagálva indult a még meglévő magyar vizslák felkutatása.

A kor nagy kinológusai csak mesékből és szóbeszéd útján tájékozódtak arról, hogy valahol „Somogyországban”, illetve Zala vármegyében még vannak magyar urak, akik magyar vizslával vadásznak. Az első tenyészpárok innen, illetve a Felvidékről érkeztek, és velük kezdődött a modern rövidszőrű magyar vizsla tenyésztése.

AZ ORSZÁGOS VIZSLA KLUB MEGALAKULÁSA

A magyar vizsla megmentésére irányuló törekvések úttörői: Bába Károly, dr. Polgár Kálmán, Félix Endre és lovag Kerpely Béla voltak. Dr. Polgár Kálmán királyi főügyészhez és Bába Károly tenyésztőhöz köthető A Magyar Vizslatenyésztők Országos Egyesületének megalapítása, majd az Országos Vizsla Klub (1924) létrehozása.

„Az Országos Vizsla Club f. hó 4-én tartotta ifj. gróf Esterházy László elnöksége mellett alakuló közgyűlést. A Club céljául tűzte az összes vizslafajták tisztán tenyésztésének országos irányítását és a vizslával való vadászás népszerűsítését. A közgyűlés lényegtelenebb módosítással elfogadta az előterjesztett alapszabályokat, majd a tisztikart választotta meg. Elnök: ifj. gróf Esterházy László, előadó: Ötvös Balázs, titkár: Nagy László, a választmány rendes tagjai: dr. Hosszúfalussy Miklós, dr. Ludányi Bay Bertalan, dr. Polgár Kálmán, Priegler Ferenc, Prokopius Ernő, Márkus Leó, dr. Pilaszanovich Antal, Kittenberger Kálmán, Wirker János, Gyöngyöshalászi Takách Gyula. Póttagok: dr. Raisits Emil, dr. Kolbenhayer Bertalan, gróf Festetics Kristóf, Speer Lipót. Számvizsgálók: Okolicsányi Gyula, ifj. Hölle Márton és Svírbély Lajos.” (Nimród, 1924. 03. 15.)

EGY ÚJ FAJTA: A DRÓTSZŐRŰ MAGYAR VIZSLA

A drótszőrű magyar vizsla az egyik legfiatalabb magyar hungarikum kutyaafajtánk. Története az 1940-es évekre nyúlik vissza, amikor Vasas József hejőcsabai vizslatenyésztő (Csabai kennel) 1939-ben elhatározta, hogy elkezd kitenyészteni a rövidszőrű magyar vizsla drótszőrű változatát. Drótszőrű magyar vizslák már az 1920-as évek vizslaversenyein is felbukkantak, elsőként 1923-ban a toponárin, noha akkor az ez irányú tenyésztést még nem támogatta a „vizslás” társadalom. Bába Károly levelezéseiből tudjuk, hogy ő kifejezetten ellenezte a drótos változat kitenyésztését, hiszen véleménye szerint még a rövidszőrű sem volt elég stabil, illetve nem volt eléggé elterjedt az országban. Bába Károllyal szemben Félix Endre viszont kifejezetten kívánatosnak tartotta az új változat kitenyésztésére irányuló törekvéseket.

A megálmodott „új fajtához” Vasas József 1939-ben vásárolt egy kifogástalan küllemű rövidszőrű magyar vizsla szukát, amelynek az ősei között találjuk Kittenberger Kálmán Szikra nevű híres magyar vizsláját. Szikra utódai között nem egy drótszőrű jött a világra. Ezt a szukát fedeztette egy szintén ki-

váló, egyszerű barna drótszőrű német kannal, amelynek ősei között az egyszínűség dominált. A párosításból nyolc kölyök jött a világra. Volt közöttük egyszínű sárga, egyszínű barna és rövidszőrű sárga is, tarka azonban egy sem. Ezekből hagyta meg a Csabai Lurkó nevű sárga drótszőrű kant, amely Molnár Gyula jegyző úrhoz került Tiszavalkra. A következetes és szigorú szelekció után megmaradt utódok a rövidszőrű magyar vizsla minden előnyös tulajdonságával rendelkeztek, megőrizve a sárga színt, míg a szőrzetük erősebbé és hosszabb szálúvá vált.

A KÍSÉRLET FOLYTATÓDIK

Az Országos Vizsla Club magyar vizsla szakosztályának akkori elnöke, Puntigám Jenő és a Tenyésztési Bizottság elvben hozzájárult a kísérlet folytatásához. Feltételként kikötötték, hogy a keresztezett példányokat mutassák be egy megfelelő szakbizottságnak, és az ő véleményére alapozva dönthető el a drótszőrű magyar vizsla mint új fajta kialakításának további sorsa. Az első sárga drótszőrű vizsla bemutatott példányának elbírálására 1943. június 6-án került sor. Ennek tenyésztője a neves szakember, Gresznáryk László. A Dia de Selle névre hallgató kutya 1942. május 9-én már sárga drótszőrű vizslák ivadékaként látta meg a napvilágot. A tulajdonosa Losonczy Gyula volt. A házi törzskönyv alapján származása az alábbiak szerinti. A felvezetett sárga drótszőrű vizsláról Félix Endre vadász-kinológus a Vadászkutya című újságban (1943. augusztus 15.) így írt: „Dia meglehetősen jó küllemet mutatott. Törzse, nyaka, lába, kissé csapott fara megfelel a magyar vizsla fajtajellegének, feje azonban a drótszőrű német vizsla fejalkatára vall. Szőrzete még nem elég kemény, az aljszőr még ritka, és nem elég gyapjas.”

A Tenyésztési Bizottság a további tenyésztői munkához sok sikert kívánva felhívta a tenyésztők figyelmét, hogy az új vizsla fajtajellege semmiben se térjen el a magyar vizslától, különös tekintettel a fej alakulására. A szőrért tekintve csak a színe különböztesse meg a drótszőrű német vizslától. Úgy határoztak, hogy a törzskönyvezés egyelőre a tenyésztők által vezetett „házi törzskönyvben” történjék. Az OVC a rendszeres küllemi és teljesítménybírálatok bevezetését javasolta, ami a vadászok körében nem aratott nagy sikert. Ennek oka valószínűleg a lustaság, az érdektelenség, a hozzá nem értés volt. 1944-ben több mint 60 sárga drótszőrűt tartottak nyilván. Ezek természetesen még nem mutattak olyan homogén képet, hogy egyértelműen új fajtaról, a drótszőrű magyar vizsláról lehetett volna beszélni, ezért csak sárga drótszőrű vizslaként emlegették.

Bár a második világháború után a tenyésztés egészen későn kezdődött olyan elhivatott és megszállott tenyésztőknek köszönhetően, mint Vasas József, a fajta nem merült feledésbe. A kutyatenyésztő egyesületek feloszlása után a MÁLLERD a hejőcsabai tenyésztőtelep vezetésével Vasas Józsefet bírta meg, aki végig gondozta a drótszőrű magyar vizslát, amely fajtát 1966-ra sikerült homogenizálni, és még abban az évben az FCI önálló fajtként fogadta el 239-es sorszámmal.

Fotó: Válóczy photo

MAKÓ JÁNOS

SÁRGÁK, FEKETÉK ÉS EGY KAKUKKTOJÁS

Dél-Amerika különleges madárvilágáról legtöbbször a káprázatos színekben pompázó papagájok jutnak először eszébe. Ugyanakkor a kontinensen a Föld madárfajainak több mint harminc százaléka, mintegy 3400 faj honos.

Több ezer, a szivárvány minden színében pompázó dél-amerikai madárfaj között találunk egy kicsinyke csoportot, amely nagyon sok madárbarátnak és madártartónak ugyanúgy megdobogtatja a szívét, mint a játékos papagájok: ők Dél-Amerika csízei.

Érdekes módon a Közép- és Dél-Amerikában honos tíz csízfaj közül kilenc a maga sárga és fekete tollruhájával nagyon hasonló egymásra. A kakukktojás a csoportban a vörösesfekete tollazatú tűzcsíz (*Spinus cucullatus*).

RÖPDE VAGY TÁGAS KALITKA

A dél-amerikai csízeiről általánosságban elmondható, hogy a tartásra és a táplálékra egyaránt igényesek. Bár a tenyésztésükhöz nem szükséges feltétlenül röpdre, a kalitkájuk legalább 80 cm hosszúságú legyen, hiszen aktív, folyamatosan repkedő, érdeklődő madarak. A magasabb régiókban is honos fajok (magellán csíz, fekete és feketemellű csíz) értelemeszerűen jól viselik az alacsonyabb hőmérsékletet, azonban az esetleg külső volierekben tartott madarakat célszerű ősz végén fűtött helyre vinni, annál is inkább, mert a szaporodási időszakuk nálunk a téli hónapokra esik.

Természetük, viselkedésük fajoként eltérő. A csicsörke fajoknál megszokott agresszióra szerencsére nem kell számítani, ez ugyanis akár a vesztes fél pusztulásával is járhat. Ugyanakkor tapasztalataim szerint a magellán csízek esetében gyakori a folyamatos veszekedés, míg a tűzcsízekre, feketemellű csízekre, szakállas csízekre ez kevésbé jellemző. Az utóbbiak esetében előfordulhat, hogy a fiatal példányok egymás tollazatát húzogatják, csipegetik, ezt azonban nem támadólag teszik, hanem az állandó kíváncsiságuk, játékos természetük miatt. Ennek ellenére nem tanácsos közös ketrecben vagy röpdében tartani őket a kisebb fajok (tűzcsíz, feketemellű csíz, Yarelli csíz) fiatal egyedével.

A táplálékuk fűmagvakból, négermagból, perillából, fénymagból, muharmagból, változatos gyommagvakból áll. Célszerű a takarmányukat készen vásárolni, mert ezek fajoként összeállított magkeverékekből állnak, speciálisan a számukra kifejlesztve. Egész évben gyűjthetünk magzó gyomnövényeket, melyeket nemcsak szívesen fogadnak, de az egészségük megóvásához, a fiókák felneveléséhez is nélkülözhetetlenek. A legfontosabbak: tyúkhúr, ligetszépe, katángkóró, pástortáska, muharfajok, kakaslábfű, pongyolapitypang, nyírfamag. Magkeveréküket csíráztatva is adhatjuk. A fiókák felneveléséhez csíráztatott néger-

Feketemellű csíz

Magellán csíz

magot, mungóbabot, zöldborsót, brokkolit, tojásos lágyeleséget, magzó gyommagvakat kínáljunk. Élő rovareleséget, lisztkukacot, rendszerint nem fogadnak el, de megpróbálhatjuk rászoktatni őket.

ŐSZEL-TÉLEN FÉSZKEL

E csízfajok nászát, fiókáik nevelését megfigyelni különleges élmény, de sajnos ez nem mindegyik faj esetében könnyű. Célszerű a könnyebben tenyészthető, régóta domesztikált fajok – a tűzcsíz és a magellán csíz – tenyésztésében gyakorlatot szerezni. A legnagyobb kihívás talán a fekete csíz tartása és tenyésztése. E fajról az 1990-es évekig az volt a közvélekedés, hogy nemhogy tenyészteni, de még életben tartani sem lehet hosszabb ideig. A legnagyobb probléma abból adódott, hogy a fekete csíz vadon fogott egyedei fogságban nagyon érzékenynek mutatkoztak a coccidiózisra. Miután hatékony szerekkel kezelték az állományokat, a 90-es években már sikerült tenyészteni is őket. Talán nem véletlen, hogy Magyarországon elsőként egy biharugrai állatorvos, dr. Bodroghközi Zoltán tudta sikeresen felnevelni a fiókákat 2011-ben.

A költési szezon, ahogy említettem, leginkább az őszi-téli hónapokra esik. A félig nyitott fészektálcákba vagy felakasztható fészekkosarakba főként a tojó hordja a fészekanyagot, ami lehet száraz fűszál, kókuszrost, állati szőr, növényi szál. Egy-két nap alatt megépítik gyönyörűen formázott fészüküket, amelybe általában 3-4 tojást rak a tojó, melyeken egymaga 13-14 napig kotlik.

A költésnek ebben a szakaszában a következő problémákkal szembesülhet a tenyésztő: amennyiben a fészekalapot (amely rendszerint préselt növényi szőr, filc stb.) nem varrta bele a fészekbe, a megépített fészek vele együtt mozog, és a madarak felfordíthatják az egész építményt, így a tojások megsérülnek. Előfordulhat, hogy a buzgó tojók újabb fészekanyaggal betemetik a tojásokat, amelyek így könnyen kihűlhetnek. Gyakorta

HETEN A TENYÉSZTEKÉBEN

A tíz csízfaj közül európai hobbitenyészetekben héttel találkozhatunk. A leggyakoribb talán a már említett tűzcsíz. A Venezuelában, Guyanában és Kolumbiában honos apró pintyféle csodálatos vörös tollazatával hamar belopta magát a madárbarátok szívébe. A második leggyakrabban tartott faj a magellán csíz (*Spinus magellanicus*). Ez a Braziliában, Argentínában és az Andok-régióban honos, fekete csuklyás pintyféle a tűzcsízhez hasonlóan egyszerűen tartható, és könnyen tenyészthető fogságban. Ugyancsak a gyakrabban előforduló fajokhoz tartozik a nagyobb testű szakállas csíz (*Spinus barbatus*), az apróbb termetű Yarelli csíz (*Spinus yarrellii*) és sárgahasú csíz (*Spinus xanthogastra*). A két nehezebben tenyészthető, hazánkban ritkán tartott, de nyugat-európai bőrzéken kis szerencsével (valamint jelentős anyagi áldozatok árán) beszerezhető faj a feketemellű, más néven feketefejú csíz (*Spinus notatus*) és a fekete csíz (*Spinus atratus*).

Tűzcsíz

megesik, hogy egyes hímek feltörik a tojásokat, vagy annyira hevesen udvarolnak, hogy kiüldözik a tojót a fészekből. Leginkább a magellán csízeknél figyeltem meg, hogy teljes diszharmonia uralkodik a párok között, és a hím a fészekről táplálkozni leszálló tojót elüldözi, megtámadja. Ez esetben szintén nem sok jóra számíthatunk a fiókák kikelése után, amikor az első napokban a hím eteti a fiókáit melegítő tojót.

NEM VÁRT NEHÉZSÉGEK

Miután a fiókák kikeltek, és a tojó megetette őket, amit az apróságok duzzadó begye jelez, a sikerhez vezető út több mint felén túljutottunk. Egy fontos dologra hívnám még fel a figyelmet: e fajok tojói a fiókák kikelése után 7-8 nap elteltével (egy fajoknál pár nappal később) nem térnek vissza a fészekbe éjszakára. Ez komoly aggodalomra ad okot abban az esetben, ha túl hideg a helyiség, vagy egyke a fióka. Ekkor még nincs zárt tollazatuk a kicsiknek, így akár ki is hűlhetnek. Egyes tenyésztők fűtött fészekalappal védekeznek, vagy a szoba hőmérsékletét tartják magasán éjszakára is. Én az egyke fiókákat éjjelre időnként a fészekalappal való állatszörökkel takartam be, ami alatt nem fűledtek be, és igyekeztem hajnalban levenni róluk, hogy az etetni érkező tojót ne zavarjam meg. Erre a módszerre nincs szükség, ha több fióka van a fészekben, és egymást tudják melegíteni, vagy ha a tojó csak a tizedik nap körül hagyja magukra a piciket éjjelre.

Az e csízfajokat tenyésztők gyakran közepén ráccsal elválasztható kalitkákban tartják a madarakat. Ez esetben a ráccsal az agresszívabb hímek távol tarthatók a kirepülő fiókáktól, mégis lehetőség van rá, hogy a pár ne stresszelje magát, és a rácson át a hím akár etetni is tudja a fiókáit.

Dél-Amerika e remekbe szabott csodái nagyon sok élményt tartogatnak az egzotikus madarak iránt érdeklődőknek, de ahogy láttuk, a többségük nem kimondottan ajánlható a kezdő madártartóknak. Egy pár tűzcsízzel vagy magellán csízzel azonban belépőt válthatunk a csíztartók és -tenyésztők különleges, zárt klubjába, és magasabb szintre emelhetjük ismereteinket e csodás hobbi világában.

VARGA SÁNDOR
A szerző felvételei

„LEOPÁRD” A TERRÁRIUMBAN

A terráriumokban gyakran tartott párdacnak, más néven leopárdteknősnek (*Geochelone pardalis*) két alfaja ismert: a törzsalak, a *G. p. pardalis* és a *A. G. p. babcocki*. A törzsalak nő nagyobbra, nem ritkán 70 cm-esre, de létezik még hosszabb hátpáncélú példány is. A babcockinál 35-45 cm az ismert páncélhosszúság. Egy jól megtermett leopárdteknős akár 40-60 kg súlyú is lehet. Már a kikelés után meghatározható a két alfaj közötti különbség, míg a babcocki hátpáncéljának pajzsai közepén egy vagy két kisebb folt látható, addig a törzsalaknál ezek hiányoznak. A kereskedelemben olykor hibrid példányokat is lehet találni. A párdacok nemének meghatározása csak 15-20 cm hátpáncélú példányok esetében egyértelmű. A hímek haspáncélja homorú, a fark alatti pajzsok V alakot zárnak be, és elérik egészen a hátpáncél kávéjának élet, a fark hosszúságáig, vaskos. A nőstények fark alatti pajzsai U alakot formáznak, nem érik el a hátpáncél élet. A farkuk rövid.

A leopárdteknős élőhelyei a sivatagok, bozótosok és a szavannák erdőszerű cserjései. A sűrű erdőket nem kedveli. A nyílt bozótosok remek búvóhelyet biztosítanak számára. Félszáraz, tüskés bozótosokban, más állatok ásta üregeiben talál menedéket a hideg vagy éppen a nagy hőség elől. Önállóan csak tojásrakáskor ás lyukat. Különösen a fiatal, 10 cm alatti példányok válnak a nagymacsák, rókkák, mongúzok és keselyűk áldozatává. A felnőttek vagy idősebbek már annyira bezárják magukat mellső és hátsó lábakkal,

hogy támadóik nem férnek hozzá a lágy részekhez. Bár pontos adatok nem állnak rendelkezésre, egyesek a leopárdteknősök életkorát 60-100 évben adják meg. Fogságban 20-40 év az ismert.

NAGY LEGYEN A FÉRŐHELYÜK

Míg a fiatal, 8-10 cm nagyságú teknősöknek elegendő a 100×60 cm alapterületű terrárium vagy fadoboz, addig a 20 cm-es vagy nagyobb egyedeknek legalább 2 méter hosszú és 100-150 cm széles férőhely szükséges. Naponta 10-12 óra általános megvilágítás mellett a napozóhely fölé szerelt fűtő- vagy kerámiaizzó alatt a hőmérséklet 38-40 fok legyen. Az UVB izzók vagy fénycsővek működtetési idejének meghatározásában a szakirodalomban jelentős eltérések tapasztalhatók. Elfogadható a délelőtt 2, majd délután ismét 2 órás működés. Szobai elhelyezésnél is befolyásolja állataink napi ciklusát az őszi és téli napsütéses órák számának csökkenése. Ilyenkor kevesebbet mozognak és kevesebbet táplálkoznak. Élőhelyükön napkelte után felszárad a talaj, különösen, amikor légmozgás is van. Ezért a terrárium légtérének páratartalma nem lehet 40-45 százalékánál magasabb. Megfelelő talajkeverék a kókuszrost, a folyami homok, a szitált murva, esetleg a vakondtúrásföld egyenlő arányú keveréke, amit földnedvesen tartunk. Így sem a kiszáradt talaj, sem a felesleges nedvesség nem okozhat problémát. Az apró szemű homok,

sóder, forgács száraz állapotban a teknősök mozgása miatt keveredve a levegővel állandó porfelhőbe borítja a belső teret, légzőszervi betegséget, Rhinitist okoz, és a szem nyálkahártyáját is irritálja. Jó szolgálatot tesz egy fából vagy vastag kartonból készült mesterséges odú, ahol teknősünk biztonságban érezheti magát. A szobában naponta néhány órát mászkálhat is.

A fogságban nevelt párdacok szinte kivétel nélkül deformált hátpáncélúak, de ez a rendellenesség általában nem zavarja őket. Az ok a nem megfelelő, „túlgondoskodott” takarmányozás. Igyekszünk a legfinomabb falatokkal kínálni kedvencünket, holott a száraz fű és széna, a kaszált réti fű a megfelelő eledel. A túletetés állati fehérjékkel, a feleslegesen bevitt mennyiség vese- és májkárosodást okoz. Évente maximum 2-3 alkalommal kínáljunk főtt tojást, sovány csirke- vagy marhahúst, tehéntúrót. Kutya- és macskatápot soha ne adjunk! A párdacok a természetben csak nagy ritkán jut hullott gyümölcshöz, de magokhoz, száraz fűfélékhez annál inkább. Fogságban tehát a kereskedésekben is megvásárolható réti széna, a gyűjtött gyógynövények, pitypang, lóhere, lucerna, útifű, mezei csorbóka, alkalmanként reszelt sárgarépa, tök, sütőtök kerüljön elé. A takarmányra szórjunk kalcium- és vitaminport. A szépiacsontot szívesen ropogtatják. Kedvelik a kaktuszlevelet, elsősorban a *Ficus-indica* nagy, húsos leveleit. Hetente egy-két alkalommal lapos tálból itassuk meg kedvenceinket. Kerti elhelyezésnél fontos egy szigetelt és fűthető, zárható házikó, ahová a patkányok alulról sem áshatnak be. Szükséges egy termosztáttal szabályozható fűtőkábel vagy fűtőlap beépítése. A házikó belső hőmérséklete ne süllyedjen 15 fok alá! Egy kifejlett példányra 4-5 négyzetméter kifutót számoljunk, javasolt a déli vagy délnyugati tájolás. A kifutó talaja nem lehet agyagos, kötött föld. Egy nagyobb eső után a sárban mászkáló teknősök könnyen megfázhatnak. Az ilyen felületre érdemes legalább 10 cm vastagságban sódert teríteni. Homokkal kevert földkupac, kis domb megfelelő a tojások lerakására. Több teknőskevelő kamerával ellenőrzi az egyes fészkek helyét, ugyanis a kiásott kis gödröt, amely akár 30 cm mély is lehet, a nőstény ledöngöli, így később nehéz megtalálni.

JÓL SZAPORÍTHATÓK

A párdacok az ivarérettségüket 6-8 éves korukban érik el, de egyes hímek már ötévesen is párzanak. Ha több teknősünk van, a hímek mindig a legnagyobb nősténynek kezdenek udvarolni, még akkor is, ha ez fizikai nehézséget okoz. A ciklus májustól októberig tart. A tojásrakást megelőzően a nőstény kiválasztja a legmegfelelőbb helyet, vizeletével felpuhítja a talajt, majd ásni kezd. Gyakorta otthagyja a gödröt, majd egy másik helyen újra ásásba kezd. A fészkekbe 5-12 tojás is kerülhet. Egy nőstény a tenyészidőszakban több alkalommal is tojhat. A meszes falú tojások 36-44 mm hosszúak és 40-52 mm szélesek. Kelési idejük 150-250 nap, de volt rá példa, hogy 540 napig tartott az inkubáció. A kis teknősök ekkor 45-55 milliméteresek. Azokon az élőhelyeken, ahol a nyár igen száraz, a kicsik megvárják az esők érkezését, amikor könnyen kiáshatják magukat a már nedves talajból. Fogságban zömében a babcocki alfajt tenyésztik.

FEHÉR TAMÁS

FŐSZERKESZTŐ

Kovács Zsolt

TUDOMÁNYOS TANÁCSADÓK

Dr. Csorba Gábor, Hanga Zoltán, Dr. Hangay György,
Dr. Korsós Zoltán, Prof. Dr. Persányi Miklós, Dr. Sós Endre

SZERKESZTŐSÉGEZETŐ

Fuchs Adrienn

SZERKESZTŐSÉG

Postacím: 2521 Csolnok, Tölgyfa utca 5.

Telefon: +36 70 317 5651

E-mail: info@allatvilagmagazin.hu

Honlap: www.allatvilagmagazin.hu

facebook.com/allatvilagmagazin

KIADÓ

Fővárosi Állat- és Növénykert

Felelős kiadó: **Dr. Sós Endre**

természetvédelmi és állategészségügyi igazgató

Telefon: +36 1 273 4900

Honlap: www.zoobudapest.com

NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS

Dénes Rita (Dénes Natur Műhely Kft.)

NYOMDA

Gyomai Kner Nyomda Zrt.

TERJESZTÉS ÉS ELŐFIZETÉS

Terjesztés gondozása: Hírvilág Press Kft.

Telefon: +36 1 411 0491

E-mail: hirvilag.press@hirvilagpress.com

Honlap: www.hirvilagpress.com

Árusításban terjeszti a Lapker Zrt. országos hálózata, a Relay, az Inmedio és egyéb alternatív terjesztők. Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt. Hírlap Igazgatóság (postacím: 1900 Budapest).
Előfizetési díj: 695 Ft/lapszám.

Egy évre (6 lapszám): 4 170 Ft.

Előfizethető az ország bármely postáján, a hírlapot kézbesítőknél, valamint megrendelhető e-mailben a hirlapelofizetes@posta.hu címen és telefonon a +36 1 767 8262-es számon.

ISSN: 2064-5171

A kiadványt támogatja a Nemzeti Kulturális Alap.

A magazin megjelenése továbbá az Agrárminisztérium, illetve annak a 2024. évi Hungarikum pályázata támogatásával valósul meg.

CÍMLAPPOTÓ:

Európai barnamedve /fotó/ Shutterstock

A leopárdteknős Afrika második legnagyobb növő teknősfaja
Fotó: Shutterstock

Sok kicsi sokra megy!

Szja **1%**

15490658-2-42

Újítsuk meg együtt
a Szavanna-kifutót!

